

Economisch-Statistische Berichten

Het Amerikaanse verbruikspatroon
De gevoeligheid voor inkomensveranderingen

★

Drs Th. Coppes

Verdeling van de welvaart door zgn.
samenwerkingsplannen

★

Dr J. M. E. M. A. Zonnenberg

Woningcontingentering, huurbeleid en
een initiatief-voorstel

★

Dr H. M. Noppen

Krijgt België een kernenergiepolitiek?

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

40e JAARGANG

No. 1992

WOENSDAG 17 AUGUSTUS 1955

Wij adviseren U inzake een
JUISTE SAMENSTELLING
van Uw
EFFECTENPORTEFEUILLE

Nederlandsche Handel-Maatschappij, N.V.

DEVIEZENBANK.
87 kantoren in Nederland

Slaat u wel eens door?

Probeer het dan met

carboplan carbonpapier

en U staat versted van het resultaat
KORES voor uw KORES-pondentie

HOLLANDSCHE SOCIETEIT VAN LEVENSVZERKERINGEN N.V.

A^o 1807

LIJFRENTEN
DIRECTIEPENSIOENEN
COMPAGNONSVERZEKERINGEN
COLLECTIEVE PERSONEELVERZEKERINGEN

Amsterdam-C., Herengracht 475, Telefoon 49100
Toronto 1, 330 Bay Street

Kantoren door geheel Nederland en Canada

R. Mees & Zoonen

Bankiers en
Assurantie-makelaars

Rotterdam

Amsterdam - 's-Gravenhage
Delft - Schiedam - Vlaardingen

Beheer en Administratie
van Vermogens

Executele en Bewind-
voering

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut
Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.
Telefoon redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Commerce, 6, Place Royale, Brussel, postcheck-rekening 260.34.

Redactie-adres voor België: Dr J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zee-post) f 29,—, overige landen f 31,— per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 cts.

No. 1977: f 2,—

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f 0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaf van redenen te weigeren.

COMMISSIE VAN REDACTIE: C. van den Berg; Ch. Glasz; L. M. Koyck. H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries. Redacteur-Secretaris: A. de Wit; Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIE: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerck.

Het Amerikaanse verbruikspatroon

De gevoeligheid voor inkomensveranderingen

Voor een verklaring van veranderingen in het consumptiepatroon is inzicht in de uiteenlopende gevoeligheid der diverse uitgavencategorieën voor veranderingen in het inkomen der verbruikers van grote betekenis. Het „Department of Commerce” der Verenigde Staten heeft, vóór de periode 1929-1940, deze gevoeligheid, voor de consumptieve uitgaven als totaliteit en voor een aantal uitgavenposten afzonderlijk, onderzocht. De totale consumptieve uitgaven bleken met 8 pCt te veranderen, indien zich in het beschikbare inkomen een wijziging met 10 pCt voordeed. Van de afzonderlijke posten werden die, welke met minder dan 8 pCt stegen of daalden als ongevoelig, die welke met 8 tot 12 pCt veranderden als min of meer gevoelig en die welke een wijziging ondergingen van meer dan 12 pCt als gevoelig voor veranderingen in het inkomen geclassificeerd.

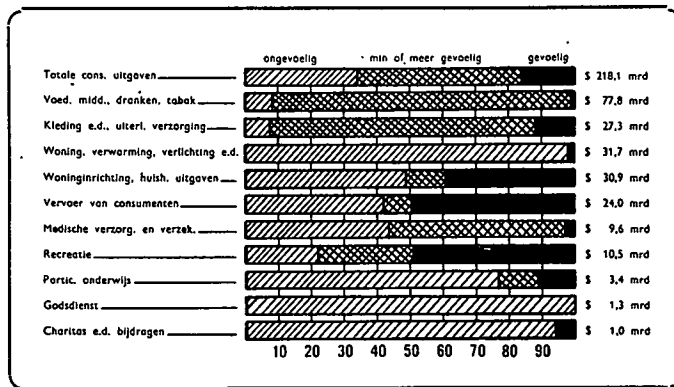
In de onlangs verschenen herziene en bijgewerkte uitgave van „America's needs and resources”¹⁾, waarin een gedetailleerd beeld wordt opgetrokken van de ontwikkeling der Amerikaanse economie over een reeks van jaren, is aan het gedrag der als boven geclassificeerde uitgavenposten van de depressiejaren af tot 1952 aandacht geschonken. Van 1929 tot 1933 daalden de consumptieve uitgaven voor gevoelige uitgavenposten met 64 pCt, die voor min of meer gevoelige met 44 pCt en die voor ongevoelige met 27 pCt. Gedurende het onregelmatig conjunctureel herstel van 1933-1941 gaven de uitgaven der gevoelige, de min of meer gevoelige en de ongevoelige categorie een stijging te zien van resp. 146, 102 en 41 pCt, terwijl de uitgaven uit deze categorieën in 1952 een niveau hadden bereikt, dat resp. 178, 176 en 143 pCt boven dat van 1941 was gelegen. Aangezien de uitgaven in lopende dollars zijn gemeten, moeten de procentuele wijzigingen worden gezien als de resultante van wijzigingen in de

¹⁾ „America's needs and resources; a new survey”, by J. Frederic Dewhurst and associates. The Twentieth Century Fund, New York 1955, 1148 blz. \$ 10.

gekochte hoeveelheden en prijsveranderingen.

Nevenstaande grafiek geeft een overzicht van de verdeling der consumptieve uitgaven over diverse uitgavencategorieën, en een indruk van de mate, waarin deze categorieën gevoelig zijn voor veranderingen in het inkomen. Het zal de lezer doorgaans niet moeilijk vallen uit te maken, welke uitgaven voor goederen en diensten binnen deze groepen voor het al dan niet gevoelig zijn verantwoordelijk moeten worden gesteld. Op enkele posten, die zich anders gedragen dan wellicht op het eerste gezicht zou worden verwacht, willen wij niettemin de aandacht vestigen. Zij, die het beginsel, dat uitgaven voor de bevrediging van niet-primaire behoeften het meest gevoelig zijn voor inkomensveranderingen, star wensen te interpreteren, zullen verbaasd zijn indien zij kennis nemen van het feit, dat de uitgaven voor tabaken rookbenodigdheden, voor de diensten van schoonheidsinstituten, voor bezoek aan bioscopen, rugbywedstrijden, paarden- en hondenrennen zich bitter weinig van veranderingen in het inkomen aantrekken, en derhalve als ongevoelig moeten worden geclassificeerd.

Procentuele verdeling der consumptieve uitgaven in 1952 volgens gevoeligheid voor inkomensveranderingen

Het grote aandeel der gevoelige uitgaven in de categorie „vervoer van verbruikers” is voor de helft toe te schrijven aan die voor auto's en auto-onderdelen, terwijl de uitgaven voor lokaal verkeer, zoals bussen en veren, alsmede de tollens, betaald bij bruggen en tunnels, als zijnde onvermijdelijk, tezamen met de uitgaven voor reizen naar het buitenland, voor het ongevoelige deel verantwoordelijk zijn. Ten slotte zij er de aandacht op gevestigd, dat de uitgaven voor religieuze doeleinden alle ongevoelig zijn voor inkomensveranderingen en dat hetzelfde geldt voor sociale hulpverlening en particuliere hulp aan het buitenland. De enige uitgaven van de laatste groep, die wel gevoelig werden bevonden, zijn de bijdragen voor politieke organisaties.

INHOUD

	Blz.	Blz.
Het Amerikaanse verbruikspatroon; de gevoeligheid voor inkomensveranderingen	719	
Verdeling van de welvaart door zgn. samenwerkingssplannen, door Drs Th. Coppes	721	
Woningcontingentering, huurbeleid en een initiatief-voorstel, door Dr J. M. E. M. A. Zonnenberg	725	
Krijgt België een kernenergiepolitiek?, door Dr H. M. Noppen	729	
Bedrijfseconomische notities:		
Het jaarverslag 1954 der N.V. Nederlandsche Spoorwegen, door Drs R. Slot	730	
Internationale notities:		
Van E.B.U. tot E.M.O., door Drs E. D. J. Kruytbosch	732	
Boekbespreking:		
Wyt's Digest of Dutch shipping and shipbuilding 1955, bespr. door C. Vermey	733	
Aantekening:		
Het steenkolenverbruik in België	733	
Geld- en kapitaalmarkt, door Drs J. Willems	734	
Grafieken:		
Goud- en deviezenreserves van De Nederlandsche Bank	735	
Buitenlandse nationale schuld	735	
Statistieken:		
Bankstaten	735 en 736	
In- en uitvoer van Nederland	735	
Prijnsindexcijfers van het levensonderhoud van gezinnen van hand- en hoofdarbeiders	736	
Werkloosheid in Nederland	736	

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK

Drs Th. COPPES, Verdeling van de welvaart door zgn. samenwerkingsplannen.

Productiviteit in de zin van doelmatiger werken is beïnvloedbaar en kan systematisch worden aangepakt. De maatregelen om de productiviteit te verhogen hebben alleen dan succes, indien de gehele bedrijfsgemeenschap de noodzaak er van inziet, de maatregelen accepteert en hieraan medewerkt. Wil men het productiviteitsstreven hecht verankeren, dan dienen in de bedrijven arbeidsgemeenschappen te worden geschapen, waarvoor alle leden zich inspannen, waar iedereen medeverantwoordelijkheid draagt en welke tot gevolg heeft, dat het productiviteitsstreven tot een vanzelfsprekende zaak wordt. Dergelijke plannen berusten op twee gedachten: meespreken en meedelen. Schrijver geeft beschrijvingen van enkele dezer zgn. samenwerkingsplannen, zoals deze in de Verenigde Staten, Frankrijk en Duitsland worden gehanteerd. De beschreven systemen maken het mogelijk een meer direct verband te leggen tussen de prestaties van het personeel en hun inkomen en kunnen zodoende een belangrijke bijdrage leveren tot productiviteitsverhoging en daardoor tot vergroting van de welvaart. Eventuele doorvoering zal niet op korte termijn kunnen geschieden, daar in elk bedrijf zal moeten worden gezocht naar de factoren, welke voor een goede doorvoering van belang zijn.

Dr J. M. E. M. A. ZONNENBERG, Woningcontingentering, huurbeleid en een initiatief-voorstel.

Schr. betoogt, dat bij het gevolgde woningbouwbeleid geen zekerheid bestaat, dat een evenwicht tussen vraag en aanbod op de woningmarkt binnen een overzienbare toekomst ooit zal worden bereikt. Dit maakt het noodzakelijk het prijsmechanisme, i.c. het huurbeleid, in de beschouwingen te betrekken. In „Het huurvraagstuk”, een geschrift van de Prof. Mr B. M. Teldersstichting, wordt een geleidelijke, continue, wettelijke huurverhoging van 10 pCt per jaar, bijv. gedurende zeven jaren, voorgesteld om tot een rendabel huurniveau te komen. Blijkens de teksten der programma's van enkele belangrijke politieke partijen liggen deze voorstellen binnen de praktisch-politieke mogelijkheden. Wie het woningbouw- en huurbeleid hier te lande aan de overheersende maatschappelijke structuur en economische opvattingen toetst, moet concluderen, dat hierbij in feite een ernstige, blijvend lijkende deviatie is te constateren, die slechts dan toelaatbaar lijkt, indien dit uitdrukkelijk de bedoeling is en dus in partijprogramma's en elders zou zijn vastgelegd. Daar dit laatste niet het geval is, zal deze zaak moeten worden geredresseerd, hetzij doordat de kiezers voor deze permanent lijkende deviatie worden gewonnen, hetzij doordat de deviatie zo spoedig mogelijk wordt opgeheven. De Regering zal volgens schr. moeten kiezen tussen een kader, zoals in „Het huurvraagstuk” bepleit, of een collectivistisch kader. Ten slotte bepleit schr. een onderzoek naar het woningvraagstuk via een interdepartementale commissie, onder leiding van een volledig onafhankelijke persoonlijkheid.

Dr H. M. NOPPEN, Krijgt België een kernenergiepolitiek?

Eind 1954 werden twee particuliere syndicaten opgericht, die gezamenlijk de bouw overwegen van een kernkrachtcentrale met een vermogen van 100 MW, waarvan

de kosten voorlopig worden geschat op ca fr. 1,5 mrd. De Regering heeft evenwel haar houding in zake de particuliere exploitatie van kernenergie nog niet bepaald. Het fundamenteel wetenschappelijk onderzoek in België geschiedt door het Universitair Instituut voor de Kernwetenschappen. Het Studiecentrum voor de Toepassing van de Kernenergie is belast met het toegepast wetenschappelijk onderzoek: het bouwt aan het verbindingkanaal Schelde—Maas een proefreactor, waarvan de financiering geschiedt met de op het Congolese uraniumerts geheven uitvoerrechten. Het is de bedoeling aldaar aan de jonge nucleisten een eerste postuniversitaire vorming te geven, die in de Verenigde Staten vervolmaakt zal kunnen worden. Krachtens het op 15 Juni jl. gesloten accoord met de Verenigde Staten mag België voortaan een deel van de uraniumproductie van de Congo behouden. België zal van de Verenigde Staten alle inlichtingen en materialen verkrijgen, die nodig zijn om zijn kernenergieprogramma uit te voeren. Opgemerkt dient te worden dat het accoord geen wijziging brengt in de prijzen die de „Union Minière du Haut Katanga” voor haar uraniumerts ontvangt. Volgens de inzichten van de syndicaten zou het project dienen te worden gefinancierd door staatsleningen. De vraag rijst echter of staatsgelden zullen worden gespenseerd, wanneer de kernenergie-industrie toch in de particuliere sector komt.

— SOMMAIRE —

Drs TH. COPPES, Répartition de la richesse par ce que l'on appelle des projets de coopération.

Si l'on veut solidement ancrer les efforts de productivité, il y a lieu de voir se créer dans les exploitations des communautés de travail, auxquelles tous les membres consacrent leurs efforts et où chacun assume une co-responsabilité. De tels projets sont basés sur deux idées: avoir droit à la parole et participer aux résultats. L'auteur traite de quelques-uns de ces projets de coopération.

Dr J. M. E. M. A. ZONNENBERG, Contingentement d'appartements, politique de location et une initiative proposée.

L'auteur démontre que la politique suivie aux Pays-Bas en matière de construction et de location d'appartements dénote une grave déviation semblant permanente de la structure sociale prédominante et des opinions économiques. Il préconise une enquête au sujet du problème du logement par le canal d'une commission interdépartementale sous la direction d'une personnalité complètement indépendante.

Dr H. M. NOPPEN, La Belgique aura-t-elle une politique en matière d'énergie atomique?

Fin 1954 il fut créé deux syndicats dans le secteur privé et qui envisagent ensemble la construction d'une centrale de force atomique d'une capacité de 100 MW et dont le coût est provisoirement évalué à environ 1,5 milliards de francs. Le Gouvernement n'a pas encore fixé sa ligne de conduite en matière de l'exploitation privée de l'énergie atomique. Selon les vues des syndicats le projet devrait être financé par des emprunts d'Etat. Reste à savoir toutefois si des fonds d'Etat seront employés quand l'industrie de l'énergie atomique viendra quand même dans le secteur privé.

Verdeling van de welvaart door zgn. samenwerkingsplannen

Inleiding.

Velen in Nederland verheugen zich in de gestegen welvaart. De kapitaalbezitters ten gevolge van verhoogde inkomsten uit hun beleggingen, de bedrijfsleiders doordat de financiële positie van de bedrijven zodanig verbeterde, dat zij grotere armslag verkregen en nieuwe uitbreidingen mogelijk werden. Ook de werknemers profiteerden van de ontwikkeling. Allereerst door de welvaartsloonronde, welke overigens door prijsstijgingen wederom voor een niet onbelangrijk gedeelte teniet is gedaan. Daarnaast door de grote vraag naar arbeid en de hoge werkgelegenheid.

Deze gestegen welvaart nu kan men tot twee oorzaken terugbrengen:

- de gunstige conjunctuur in binnen- en buitenland;
- de verhoging van de productiviteit, welke door gemeenschappelijke inspanning tot stand kwam. Jarenlange voorlichtingsarbeid van lichamen als de Contactgroep Opvoering Productiviteit, het Nederlands Instituut voor Efficiency, het Instituut voor Onderzoek en Voorlichting, hebben de directie en het kaderpersoneel uit de bedrijven, maar ook de vakbondsmensen, meer „productivity-minded” gemaakt. Behalve bovengenoemde instituten werkt nog een groot aantal instellingen op directe of indirecte wijze mede aan deze gunstige ontwikkeling en dat werk begint geleidelijk zijn vruchten af te werpen.

-Het productiviteitsstreven in Nederland is na de oorlog een zaak geweest van werkgevers en werknemers. Bij beiden waren aanvankelijk weerstanden te overwinnen. Vele werkgevers beschouwden dit streven als een modeverschijnsel en ook speelden slechte vooroorlogse ervaringen hierbij een rol. Men moest zich gaan instellen op geheel nieuwe activiteiten, waarvan men de betekenis gemakkelijk onderschatte. Ook miste men de noodzakelijke kennis met betrekking tot de methodieken, welke kunnen worden toegepast.

Bij de werknemers bestond uiteraard een groot wantrouwen tegen de te nemen maatregelen, welke veelal direct betrekking hadden op de uitvoerende arbeid. De naam Taylor roept bij hen ook heden ten dage nog associaties op aan het ook in ons land toegepaste Taylor-systeem, dat echter meestal niet veel meer te maken had met de oorspronkelijke ideeën van de „vader der wetenschappelijke bedrijfsorganisatie”. De angst voor jaagsystemen is ook nu nog niet weggenomen.

De vakbeweging heeft echter de noodzaak van productiviteitsbevordering ingezien en is daaraan gaan medewerken. Vertegenwoordigers van de vakbonden zijn betrokken bij het overleg in nationale, regionale en bedrijfstaksgewijze georganiseerde productiviteitsorganen.

In vele andere Europese landen, waar het overleg minder volkomen is dan in ons land, hebben de vakbonden t.a.v. de productiviteitsbevordering wel eens een andere houding aangenomen. Enkele vakbonden in Frankrijk onthielden zich van medewerking aan productiviteitsbevorderende plannen, omdat geen gedetailleerde garanties gegeven konden worden voor een verdeling van de eventueel te behalen voordelen.

Het ontwerpen van dergelijke verdelingsplannen is niet altijd even gemakkelijk. Uiteraard kan men de gestegen welvaart van een volk gedeeltelijk aan de werknemers ten goede laten komen door een algemene loonronde, doch hieraan zijn bepaalde bezwaren verbonden. Een dergelijke loonronde wordt altijd gedeeltelijk te niet ge-

daan door de daarop volgende prijsstijgingen. Voorts zijn niet alle bedrijven en bedrijfstakken gelijkelijk in de hoogconjunctuur betrokken en het grensbedrijf zal daardoor in een dwangpositie komen. Zolang de hoogconjunctuur blijft, zal doorgaans alles nog wel meevallen, maar de moeilijkheden doen zich na terugval van het getij verscherpt voor. Vrijere loonvorming per bedrijfstak zal hier reeds veel nadelen kunnen opheffen, daar op deze wijze de loonsverhogingen in de goed florerende bedrijfstakken groter kunnen zijn dan die in de minder fortuinlijke bedrijfstakken.

Productiviteit en welvaart.

De productiviteit wordt gewoonlijk gemeten door de productie per arbeider. Indien dat cijfer stijgt dan is de productiviteit van de Nederlandse bevolking gestegen. Wanneer men het begrip productiviteit maar ruim genoeg neemt, dan gaat dit inderdaad wel op, maar een belangrijke oorzaak van dat productievere werken moet dan worden gezocht in de grotere vraag, gedeeltelijk uit het buitenland, ten gevolge van een gunstig conjunctuurbeeld. De onderbezetting van het productie-apparaat en dus ook van de arbeiders wordt daardoor opgeheven. Gewoonlijk zal ook overwerk dat cijfer gunstig beïnvloeden.

Wanneer we productiviteit wat enger bezien, dan kunnen we daaronder verstaan de verhoging van de productie per arbeidsuur, welke ontstaan is door *doelmatiger werken* en door toepassing van speciaal op de productiviteitsbevordering gerichte methoden en technieken. In beide gevallen is het resultaat grotere welvaart. Productiviteit in de zin van doelmatiger werken is echter beïnvloedbaar en kan systematisch worden aangepakt. Zo gezien kan elk bedrijf de productiviteit opvoeren. Hiertoe kunnen alle bedrijfsgenoten meewerken en het is dus de moeite waard eens te onderzoeken, in hoeverre er een verband gelegd kan worden tussen de prestaties van de bedrijfsgenoten op dit gebied en hun inkomen.

Indien dat te verwezenlijken is, dan heeft men hier een mogelijkheid om de werknemers per bedrijf mee te laten profiteren van de gestegen welvaart, waaraan zij zelf mee konden werken. Het is duidelijk, dat een dergelijk „meedelen” op zichzelf al een belangrijke stimulans zal vormen voor verhoging van de productiviteit.

Verband tussen het inkomen van de individuele arbeider en de productiviteit van het bedrijf, waarin hij werkzaam is.

Wanneer men, uitgaande van de gedachte, dat verhoging van de productiviteit alleen te verkrijgen is door medewerking van de arbeiders, wil komen tot een mededelen door arbeiders in de resultaten, dan zal men dit alleen afdoende kunnen bereiken, als men per bedrijf hiervoor een plan uitwerkt. Een algemeen geldend systeem is uiteraard niet te ontwerpen. Het is in het bedrijf mogelijk — althans in grote lijnen — vast te stellen, welk gedeelte van de betere resultaten te danken is aan beter werken en welk gedeelte aan omstandigheden, liggende buiten de invloedssfeer van de direct productieve groep in het bedrijf.

Een klassiek winstdelingsstelsel biedt hiervoor onvolgende gelegenheid. Al te zeer staat daarbij weer het conjunctuurelement op de voorgrond, terwijl de uitkeringen gewoonlijk eerst geschieden nadat aan aandeel-

houders een gegarandeerd winstpercentage werd uitgekeerd. Een stelsel van winstdeling beperkt zich dus tot verdeling van de zgn. overwinst.

Het klassieke winstdelingssysteem kan weliswaar een goed hulpmiddel zijn om de werknemers te laten delen in de toegenomen algemene welvaart maar het verband tussen winstaandeel en de grotere prestaties van de werknemers komt hierin over het algemeen te weinig nadrukkelijk naar voren. De bedrijfsgemeenschap wordt er niet voldoende door versterkt.

Productiviteitsverhoging door samenwerking.

Het is geleidelijk aan duidelijk geworden, dat het toepassen van allerlei methoden en technieken, met het doel de productiviteit te verbeteren, alleen dan succes zal hebben, als de gehele bedrijfsgemeenschap de noodzaak er van inziet, de maatregelen accepteert en hieraan medewerkt. Bij de invoering van gemeten tarieven bijv. volgt men tegenwoordig dan ook een zeer voorzichtige lijn. Geleidelijk wordt het personeel voorbereid op de noodzaak van deze maatregel. Een organisatiedeskundige zet het systeem zo goed mogelijk uiteen, men discuteert er enige tijd over en soms blijkt dan, dat men met dezelfde of met iets grotere inspanning belangrijk meer kan verdienen en het systeem wordt geaccepteerd. Uit dien hoofde gebeurt het ook wel, dat de arbeiders zelf verzoeken om invoering van tarieven.

Ook bij de invoering van systemen van beloning naar verdienste wordt ongeveer dezelfde procedure gevolgd. Evenals bij gemeten tarieven is hier een loonsverhoging toegestaan, zij het in wat geringer mate. Soms ook treedt de volgende gang van zaken op: een bedrijf heeft moeite om arbeiders te krijgen of te behouden en betaalt daarom zwarte lonen. De looncontroleurs verschijnen en dreigen met proces-verbaal. Zij geven het bedrijf een zekere tijd om de situatie te klaren. Het bedrijf zoekt naar methoden om zwarte lonen wit te maken. Een raadgevend efficiency-bureau krijgt de opdracht tarieven te maken, doch treft in het bedrijf zodanige omstandigheden aan, dat goede tarieven niet direct mogelijk zijn. Het bureau wijst op de noodzaak de organisatie in het algemeen te verbeteren, alvorens tot tarifiering over te gaan. Het bedrijf ontdekt, dat het eenvoudiger is een bureau binnen te halen, dan het weer kwijt te raken. In een gunstig geval worden er vele verbeteringen in de organisatie aangebracht en komen er gemeten tarieven, de efficiency van het bedrijf wordt opgevoerd. In minder goede gevallen komen de tarieven er toch, doch ten gevolge van de gebrekkige organisatie voldoen deze niet.

De doorvoering van dergelijke systemen wordt bevorderd door de loonpolitiek van de Overheid, welke loonbetalingen boven het basisloon toestaat, indien gemeten tarieven en systemen van beloning naar verdienste worden toegepast. Het gehele productiviteitsstreven krijgt op deze wijze een kunstmatige stimulans en het zal nog moeten blijken, of en in hoeverre — vooral in het kleine en middelgrote bedrijf — dit streven nog succes zal hebben onder andere omstandigheden. Vele ondernemers beschouwen de hele zaak als een noodzakelijk kwaad, dat vastzit aan de huidige politiek van geleide lonen. Wanneer men de vrijheid verkrijgt dan bedankt men de organisatiedeskundige en gaat zijn eigen weg.

Het is daarom waarschijnlijk, dat vele genomen maatregelen, met name op het gebied van de merit-rating, niet genomen zouden zijn wanneer de Overheid hieraan geen mogelijkheid tot loonsverhoging had gekoppeld. Bij vrije loonvorming zou men eenvoudig het basisloon

hebben verhoogd en was men bevrijd van systemen, welke in de huidige vorm voor ondernemers en arbeiders veel moeilijkheden meebrengen.

Wil men het productiviteitsstreven nu hechter verankeren, dan dienen in de bedrijven arbeidsgemeenschappen te worden geschapen, waarvoor alle leden zich inspannen, waar iedereen medeverantwoordelijkheid draagt en welke tot gevolg heeft, dat het productiviteitsstreven tot een vanzelfsprekende zaak wordt. Dergelijke plannen berusten op twee gedachten: *meespreken* en *meedelen*.

Hoewel het industriële klimaat bij ons gekenmerkt wordt door voldoende rust en men uit dien hoofde enige vooruitgang in deze richting mocht veronderstellen, blijkt het tegendeel. Op dit gebied ligt Nederland achter bij diverse andere landen. De oorzaken — welke hier verder onbesproken blijven — moeten gezocht worden in de nationale aanpak van de loonvorming.

De verwezenlijking van de hierboven gestelde samenwerkingsgedachte kan op verschillende manieren worden bereikt. In het kort volgen hieronder beschrijvingen van enkele van deze zgn. samenwerkingsplannen, zoals deze in de Verenigde Staten, Frankrijk en Duitsland worden gehanteerd.

*Het Scanlon-plan*¹⁾.

Dit samenwerkingsplan is het meest vergaande in die zin, dat het de gehele bedrijfsstructuur verandert en met name sterk de nadruk legt op het overleg. In de verschillende afdelingen worden zgn. gemengde productiecommissies ingesteld, bijv. chef met enkele ondergeschikten. In deze commissies worden alle vraagstukken, de directe productie betreffende, besproken, voor zover deze door de werknemers kunnen worden overzien: verliezen in de productie, technische veranderingen, mogelijkheden van kwaliteitsverbeteringen, verbruik van de grondstoffen enz. Suggesties van de werknemers met betrekking tot verbeteringen in de productie worden hier ook behandeld.

Wanneer voor invoering van de ideeën geen belangrijke kosten gemaakt behoeven te worden, dan wordt na aanvaarding tot de praktische doorvoering overgegaan. Wanneer de kwestie een te groot belang raakt en vooral wanneer het algemene bedrijfsbelang of dat van andere afdelingen er mede gemoeid is, wordt een definitieve beslissing genomen door het centrale productiecomité, dat samengesteld kan zijn uit de directeur van het bedrijf, chefs van afdelingen en werknemers. Dit centrale productiecomité heeft dus een arbitraire en coördinerende taak, maar daarnaast een controlerende taak. Zij gaat na in welke afdelingen tekortkomingen zijn en speurt naar de oorzaken.

Het sluitstuk van dit samenwerkingsplan vinden wij in de bijzondere wijze van verdelen van de aldus verkregen resultaten. Hierbij gaat men dikwijls uit van de zgn. redelijke verhouding tussen arbeidskosten en de verkoopwaarde van het product. Men heeft over een aantal jaren het percentage arbeidskosten van de verkoopwaarde vastgesteld en daarvan een redelijk — d.i. met weglating van uitzonderlijke jaren — gemiddelde genomen.

Indien nu in een bepaald jaar eenzelfde verkoopwaarde bereikt wordt met minder arbeidskosten resp. een hogere verkoopwaarde met dezelfde kosten, dan wordt een eventueel gunstig verschil in een bepaalde verhouding tussen werknemers en bedrijf verdeeld. Het gebeurt niet zelden, dat het grootste gedeelte van een dergelijke besparing

¹⁾ P. C. W. M. Bogaers: *Democratie in de Onderneming*, 1952.

naar de werknemers gaat, daar het bedrijf reeds vele voordelen verkrijgt, o.a. door intensievere benutting van het vaste productie-apparaat; in het algemeen dus door geringere offers per eenheid product.

De koppeling aan de verkoopwaarde van de producten brengt met zich, dat het systeem van invloed wordt op de totale efficiency in het bedrijf. Het gaat er niet alleen meer om zoveel mogelijk producten te maken in een bepaalde tijd; de verdere behandeling van deze producten is ook van belang. Wanneer door breuk, kwaliteitsverlies e.d. de verkoopwaarde daalt, dan daalt tevens het te verdelen bedrag.

Deze koppeling aan de verkoopwaarde, dus aan de markt, heeft ook voor de bedrijfsleiding haar betekenis. Het tot stand gekomen arbeidersinkomen heeft een variabel karakter. Daardoor kan de ondernemer blijven manipuleren; zijn concurrentiepositie wordt er niet door aangetast. Wanneer bijv. de concurrerende bedrijven, welke een dergelijk plan niet bezitten, na enige tijd toch ook bepaalde verbeteringen doorvoeren, dan kan in de concurrentiestrijd de marktprijs dalen. Het Scanlon-bedrijf kan deze prijsverlaging echter volledig volgen.

De moeilijkheid voor de invoering van een dergelijk systeem schuilt in de vaststelling van de redelijke arbeidsquote. Deze moet door onderhandelingen tot stand komen en zal voor elk bedrijf verschillend zijn. Dergelijke onderhandelingen stellen echter geheel nieuwe eisen aan ondernemers en vakbonden.

Indien het hier echter een éénmalig vaststellen van de arbeidsquote betrof, zou dit alles nog wel meevallen, maar het is duidelijk, dat een dergelijke arbeidsquote telkens na enige tijd vernieuwing behoeft. Gewijzigde grondstoffenprijzen behoeven nog geen moeilijkheden op te leveren, daar men de post grondstoffen uit de berekening kan sluiten en deze geheel baseren op de toegevoegde waarde. Wat zal men echter moeten doen als de prijzen van het eindproduct belangrijk veranderen ten gevolge van de conjunctuur, als de lonen stijgen, het productiepakket verandert, nieuwe investeringen worden ondernomen etc.? Uiteraard zal dan het verhoudingscijfer gewijzigd dienen te worden en in die situatie worden er hoge eisen gesteld aan het daartoe noodzakelijke overleg.

De hierboven besproken verdeling van de resultaten kan in het Scanlon-plan ook andere vormen aannemen. Dit hangt geheel af van de speciale omstandigheden van het bedrijf. Steeds dient voorop te staan, dat de berekening van de resultaten op korte termijn geschiedt, bijv. maandelijks.

De voordelen van het systeem zijn duidelijk. De productiviteit zal er een belangrijke stimulans door krijgen. De hiermede verband houdende voordelen op het gebied van de menselijke verhoudingen, met name de ont-plooiingsmogelijkheden voor de werkende mens, stimulering van de verantwoordelijkheid en het initiatief, zijn nog belangrijker, doch zullen hier verder onbesproken blijven.

Behalve het Scanlon-plan kent men in de Verenigde Staten nog enkele andere plannen, welke in grote lijnen echter op hetzelfde neerkomen. Genoemd kunnen worden het Nunn-Bush productieplan en het Rucker verdelingsplan.

Het „Salaire Proportionnel” (S.P.)²⁾

Het Franse systeem van het „Salaire Proportionnel” vertoont belangrijke overeenkomsten met het Scanlon-

(Advertentie)

plan, doch er zijn ook verschilpunten. Het belangrijkste is wel, dat men zich in Frankrijk voornamelijk richt op de verdelingswijze en veel minder op het bedrijfsorganisatorische en het bedrijfspsychologische element, die onverbreekbaar aan dergelijke systemen vastzitten. Weliswaar wordt deze zijde van het probleem in allerlei publicaties steeds weer benadrukt, maar men krijgt hier en daar de indruk, dat men tracht tot een „rechtvaardiger verdeling” te komen en dit probeert te bereiken via een ingenieus berekende verdeelsleutel. Handelt men aldus, dan devalueert men het systeem tot een middel om de lieve vrede in het bedrijf te bewaren en miskent men de meer positieve waarden, welke bij goede doorvoering kunnen worden bereikt.

Het „Salaire Proportionnel” beoogt de werknemers een beloning te geven, welke afhankelijk is van de variabele productieresultaten, welke mede door henzelf zijn verkregen. Volgens E. Schueller, de grote promotor van het systeem in Frankrijk: „... un système vieux comme le monde... En agriculture, il s'appelle „le métayage, pour les pêcheurs c'est la part de pêche et dans le commerce la commission”. Hiermede is inderdaad de kern van het systeem aangegeven. Van de totale resultaten komt een vast percentage van het gezamenlijk bereikte toe aan de arbeiders. Het „Salaire Proportionnel” is niet een premie op de bestaande lonen; het is een methode om de totale variabele loonsom — la Part du travail — te berekenen. Dit betekent echter niet, dat de lonen zoals ze in de arbeidscontracten zijn vastgelegd niet gegarandeerd zouden zijn. Die lonen zijn in alle gevallen gegarandeerd. Wel wordt in het geval, dat het arbeidersaandeel groter is dan het totaal van de contractuele lonen, een gedeelte van dat meerdere gereserveerd om in de maanden, dat dit aandeel beneden het contractuele daalt, ter compensatie van de diene. Na een bepaalde periode begint men dan weer geheel opnieuw. Een eventueel positief restant wordt alsdan verdeeld.

De berekening van deze loonsom geschiedt verder volgens de formule: $SP = k.CA$. Hierin stelt k het aandeel van de arbeid voor, uitgedrukt in een quotiënt, dat evenals in het Scanlon-plan berekend wordt op basis van een aantal voorafgaande jaren. De arbeidsquote k blijft gelijk, zolang de onderneming blijft „comparable à

²⁾ O.a., E. Schueller: Vers une économie proportionnelle, 1947.

elle-même". Veranderde omstandigheden, welke een wijziging noodzakelijk maken, worden zoveel mogelijk van te voren omschreven. Door deze „sonnettes d'alarme" worden onverwachte wijzigingen vermeden. CA is dan „chiffre d'activité", de ziffigen variabelen van de vergelijking. Als „chiffre d'activité" worden verschillende grootheden gebruikt, al naar gelang de aard van het bedrijf; dit kan zijn: omzet minus belastingen en verkoopkosten, toegevoegde waarde (chiffre d'affaires ex matières) of fysieke eenheden, zoals tonnen, liters etc. In het laatste geval dienen deze eenheden echter op de een of andere wijze wederom in geld te worden gewaardeerd.

In grote lijnen komt deze verdelingswijze dus met de ideeën van Scanlon overeen. Een praktisch verschil is nog, dat men in het systeem van „Salaire Proportionnel" geen verdeling van de gunstige resultaten kent tussen werkgever en werknemers. Dit past geheel in het beeld van het vaste arbeidsaandeel, dat geheel analoog gezien wordt aan bijv. het commissieloon van verkopers.

De „Analyse Fonctionnelle" van Bedaux.

Sedert vele jaren hanteert het bureau Bedaux een systeem van administratieve bedrijfscontrôle, dat ook aan de hier beschreven doelstellingen dienstbaar gemaakt kan worden. Dit systeem, dat onder de naam „Analyse Fonctionnelle" bekend staat, wordt in Frankrijk en elders in een groot aantal fabrieken toegepast. In ons land is hiermede nog slechts schoorvoetend een begin gemaakt. Over het systeem als zodanig is slechts weinig bekend, daar dit door Bedaux nooit openbaar is gemaakt.

In grote lijnen komt het hierop neer: uitgaande van de marktprijzen, worden van ieder product zgn. noodzakelijke economische kostprijzen vastgesteld. Deze kostprijs bestaat uit de marktprijs van de grondstoffen + de noodzakelijke vergoedingen voor alle aan de productie meewerkende productiefactoren. Men heeft hierbij als criterium gesteld, dat uit de opbrengsten een zodanig geldbedrag moet kunnen worden verkregen, dat alle productiefactoren redelijk worden betaald. Daarbij heeft men dan een zekere vergoeding voor de kapitaalbezitters ingesloten, alsmede de reserveringen voor toekomstige vernieuwingen en uitbreidingen.

Naast deze vastgestelde economische kostprijs berekent men dan de werkelijke kostprijs. Indien het verschil tussen beide kostprijzen positief is, komt dit geheel of gedeeltelijk ten goede aan hen, die dit gunstige verschil veroorzaakt hebben, bijv. de arbeiders uit een bepaalde afdeling.

De resultaten per afdeling berekent men door middel van de zgn. C-eenheid, welke het mogelijk maakt de verschillende producten of handelingen, welke door een afdeling worden voltooid, onder één noemer te brengen. Deze C-eenheid is enigszins te vergelijken met de B-eenheid uit het Bedaux-tariefsysteem. Een afdeling bereikt haar maximaal aantal C-eenheden als iedere werker op tempo 80 werkt. Vóór machine-arbeid wordt dat maximum bereikt als er — behoudens noodzakelijke wachttijden — een onafgebroken productie heeft plaatsgevonden. De totale maximale prestatie van zo'n afdeling komt dus overeen met een zeker aantal C's.

Vervolgens gaat men de kosten van deze C's vaststellen en berekent men de „optimale" kosten per 100 C. Dit zijn de bij de huidige stand van techniek de geringst mogelijke kosten en omvatten alle kosten, welke voor de afdeling gemaakt zijn. Deze optimale kosten gaan nu als het doel fungeren, waarnaar deze afdeling zal streven.

Per afdeling krijgt men dus:

1. De optimale kosten per 100 C — gebaseerd op zo gering mogelijke kosten.
2. De noodzakelijke kosten per 100 C — gebaseerd op het duurzaam belang van het bedrijf en alle bedrijfsgenoten.
3. De werkelijke kosten per 100 C — de kosten, zoals ze door de afdeling in de bepaalde periode zijn gemaakt.

Een gunstig verschil tussen 2. en 3. komt dus gedeeltelijk ten goede aan mensen uit de desbetreffende afdeling. Een nadere bepaling binnen deze afdeling blijft uiteraard ook mogelijk.

De uitwerking van het systeem kan zeer verschillend zijn, maar de grondgedachte komt steeds hierop neer: in elke afdeling wordt per prestatie-eenheid (per 100 C) vastgesteld, wat maximaal de kosten mogen bedragen om voor het bedrijf en alle betrokkenen redelijke vergoedingen af te werpen. Indien blijkt, dat minder kosten gemaakt zijn, dan komt het verschil op enigerlei wijze aan de betrokkenen gedeeltelijk ten goede. Een dergelijk systeem sluit dus in belangrijke mate aan bij bestaande systemen van variabele budgettering. Ook de administratieve verwerking zal veelal op hetzelfde neerkomen.

Het moeilijkste punt in een dergelijk systeem is uiteraard de vaststelling van de noodzakelijke economische kostprijs per prestatie-eenheid van elke afdeling. Van welke bezetting gaat men daarbij uit, van welk werktempo? Ook zal een dergelijke norm regelmatig moeten worden herzien.

„Leistungsgerechte Ertragsbeteiligung" ³⁾.

Dit systeem, dat in Duitsland door F. Kampschulte gepropageerd wordt, vertoont veel gelijkenis met de „Analyse Fonctionnelle" van Bedaux.

Ook hier wordt — uitgaande van de marktprijs van het product — een economisch noodzakelijke kostprijs gedefinieerd. Kampschulte noemt dat de „Kosten der Grenzleistung"; dit zijn alle kosten, welke noodzakelijkerwijze gemaakt moeten worden voor het voortbestaan van het bedrijf: arbeidslonen, kapitaalrente en normale ondernemerswinst. Worden precies deze kosten goedgeemaakt, dan levert het bedrijf een „Grenzleistung" en blijft er niets te verdelen over.

Naast deze „Grenzzahlen" kent hij dan de „Soll-Zahlen". Dit vormt een zekere norm voor het bedrijf, een norm, welke behaald kan worden bij een bepaalde inrichting van de productie en bij normale arbeidsprestaties. Ten slotte de „Ist-Zahlen", de werkelijk gemaakte kosten. Het verschil, dat kan ontstaan tussen „Soll-Zahlen" en „Ist-Zahlen", vormt een besparing, welke door de directe arbeid is bereikt. Dat verschil wordt in bepaalde, voor elk bedrijf verschillende verhoudingen, tussen ondernemer en werknemer verdeeld. Het gedeelte, dat aan de arbeiders toekomt, wordt onder hen verdeeld naar rato van de door hen in tarief bespaarde tijd.

Stel, dat de „Soll-Zahlen" voor een bepaald product als volgt zijn:

Materiaalkosten	DM 124,—
Arbeidslonen	DM 36,— (30 uur × uurloon DM 1,20)
Algemene kosten	DM 54,— (150 pCt van de stukloonskosten)
	DM 214,—

Door hogere prestaties worden de „Ist-Zahlen" bijv.:

Materiaalkosten	DM 118,—
Stukloonskosten	DM 30,— (25 uur × uurloon DM 1,20)
Algemene kosten	DM 45,— (150 pCt van stukloonskosten)
	DM 193,—

³⁾ Dr F. Kampschulte en Dipl. ing.-R. Völker: Unternehmer, Mitarbeiter, Kapital, 1955.

Dit betekent, dat een besparing bereikt werd van DM 21,—. Indien 100 producten gemaakt werden, is de besparing DM 2.100,—. Van dit bedrag komt een zeker gedeelte ten goede aan de arbeiders, bijv. 10/16 of DM 1.310,— per bespaard uur dus $\frac{1.310}{500} = \text{DM } 2,62$. Dit

vormt de toeslag voor elk uur, dat door een bepaalde arbeider werd bespaard.

Naast deze verdeling van het verschil tussen „Soll-Zahlen” en „Ist-Zahlen” kent Kampschulte ook een verdeling van het verschil tussen „Grenzzahlen” en „Soll-Zahlen”, een verschil, dat mogelijk werd door een goede inrichting van de productie. Al degenen, die daarop invloed uitoefenden, delen hierin mee. Een gedeelte gaat wederom naar de onderneming en een ander gedeelte wordt verdeeld naar rato van de genoten jaarinkomens.

Van elk bedrijf apart hangt het af hoe de speciale uitwerking van het systeem zal zijn. In alle gevallen dient volgens Kampschulte het systeem dus te bestaan uit twee elementen:

a. een aandeel, dat individueel verschillend is al naar gelang de verschillende prestaties, d.i. de verschillende tijdsbesparingen. Zo gezien is het systeem geheel gebouwd op de tariefarbeid en de normale prestaties. De besparingen omvatten nu echter niet alleen de tijdsbesparing, maar men profiteert ook mede van materiaalbesparingen en besparingen in de algemene kosten. De verrekening geschiedt uitsluitend op basis van de tijdsbesparing en is daardoor eenzijdiger dan de „Analyse Fonctionnelle” van Bedaux;

b. een aandeel, dat groepsgewijze bepaald wordt en individueel opgedeeld naar het jaarinkomen. Dit aandeel houdt geen verband met de directe prestatie van de uitvoerende arbeid, maar wordt gegeven voor het werk, dat gedaan werd om het bedrijf efficiënt te maken en te hou-

ALMELO *Centrum voor*
Industrievestiging in Twente
Tel. 05490-5361

(Advertentie)

den, waardoor het tot grotere prestaties dan de grensprestatie in staat is.

De kritische punten van dit systeem zijn uiteraard de vaststelling van de „Soll-Zahlen” en de „Grenzzahlen”.

Conclusies.

De hierboven beschreven vier systemen maken het mogelijk een meer direct verband te leggen tussen de prestaties van het personeel en hun inkomen en kunnen zodoende een belangrijke bijdrage leveren tot productiviteitsverhoging en daardoor tot vergroting van de welvaart.

Eventuele invoering zal niet op korte termijn kunnen geschieden, daar in elk bedrijf gezocht zal moeten worden naar de factoren, welke voor een goede doorvoering van belang zijn. Met name zal het zoeken naar de verdeelsleutels enige tijd van experimenteren vergen. Ook is een zekere psychologische omstelling van werkgevers en werknemers noodzakelijk. Deze omstelling zal weliswaar door toepassing van de systemen bevorderd worden, doch in de eerste tijd zal hieraan toch ook systematisch moeten worden gewerkt.

In dit artikel was het slechts de bedoeling aandacht te vragen voor de mogelijkheden, welke op dit terrein liggen. Ten slotte zij nog opgemerkt, dat toepassing van een systeem als bovenomschreven zeer wel te combineren valt met de huidige loonsystemen alsook met de normale winstdeling.

Utrecht.

Drs Th. COPPES.

Woningcontingentering, huurbeleid en een initiatief-voorstel

Inleiding.

Het zal de meeste lezers van „E.-S.B.” wel duidelijk zijn geworden uit onze artikelen in dit blad van 1 Juli 1953, 14 October 1953 en 29 September 1954, dat sinds oud-Minister In 't Veld zijn beroep deed op de economen in de editie van 6 Augustus 1952, het woningbouwbeleid ons althans niet heeft losgelaten. Overigens is het belang van dit vraagstuk en het hiermede onverbrekkelijk verbonden huurbeleid in toenemende mate gebleken. Wat is ten deze overtuigender bewijs dan het onlangs uit dien hoofde ontstane kabinetscrisisje?

Een tweetal redenen noopt ons opnieuw het bovengenoemde beroep van oud-Minister In 't Veld metterdaad in herinnering te brengen. Hiervoor is, chronologisch gesteld, de eerste reden het antwoord, dat Minister Witte aan de Tweede Kamerleden Ritmeester en Lemaire gaf, nadat zij 's Ministers aandacht hadden gevestigd op ons „E.-S.B.”-artikel van 29 September 1954. De tweede reden is het 6 April 1955 gedateerde eerste geschrift van de Prof. Mr B. M. Teldersstichting, getiteld „Het huurvraagstuk”, van de hand van de heer L. S. Godefroi, ec.drs. Bedoeld rapport, dat wij in ieders handen wensen, zullen wij hier niet bespreken. Wij menen echter wel, dat het van algemeen belang kan zijn, enkele conclusies hieruit eens te vergelijken met enkele partijprogramma's, met het praktische regeringsbeleid terzake, waarvan de

Kamerstukken 1954/55 over de goedkeuring van Hoofdstuk IX-A „Wederopbouw en Volkshuisvesting” een recente proeve geven en — last but not least — met de h.t.l. overheersende maatschappelijke en economische opvattingen en structuur.

Woningcontingentering.

Het is wellicht niet overbodig om de kerninhoud van ons „E.-S.B.”-artikel van 29 September 1954 hier zeer in het kort weer te geven.

Art. 15 lid 1 der Wederopbouwwet schrijft voor, dat het bouwprogramma „in verband met de beschikbare arbeidskrachten, geldmiddelen en materialen” moet worden vastgesteld. Waar schaarste aan geldmiddelen en materialen — blijkens terzake deskundig te achten officiële bronnen — niet meer aanwezig wordt geacht en men over de beschikbare arbeidskrachten, blijkens hetgeen in ons laatstgenoemd artikel is weergegeven, niet is geïnformeerd, stelden wij daarin vooreerst voor deze informatie uitputtend te verzamelen via „een goed voorbereide enquête met medewerking van alle 1.012 gemeentebesturen” en vervolgens de woningcontingentering daar los te laten, waar het beschikbaar aantal bouwvakarbeiders als regel woningbouw in voldoende mate althans boven de toegestane contingenten toe zal laten, zodat handhaving der contingentering dus slechts een rem zou

blijken te zijn op de ontplooiing van de woningbouw.

De „Nieuwe Rotterdamse Courant” ondersteunde onze gedachtengang in een tweetal hoofdartikelen, opgenomen in haar edities van 1 en 2 December 1954, terwijl ook andere gezaghebbende periodieken er aandacht aan schonken.

Nadat in de Tweede Kamer vooreerst de heer Ritmeester (Handelingen, blz. 3.323) de aandacht van de Regering op ons artikel had gevestigd, ging ook Prof. Lemaire (Handelingen, blz. 3.331) hierop nader in en zeide met name, in verband met het loslaten van de contingentering in gemeenten met voldoende beschikbare arbeidskrachten, het volgende: „Wat is er tegen — aldus een vraag van Dr Zonnenberg en van de „Nieuwe Rotterdamse Courant” — om in deze gemeenten de contingentering los te laten? Wat denkt de Regering van deze vraag?”

Minister Witte antwoordde hierop het volgende (Handelingen, blz. 3.342): „De geachte afgevaardigde de heer Lemaire heeft de suggestie herhaald, welke de heer Zonnenberg in een artikel in „Economisch-Statistische Berichten” heeft gedaan, nl. om het bouwvolume in sommige gebieden vrij te laten. Ik mag de geachte afgevaardigde er op wijzen, dat dit voor de woningbouw zou neerkomen op een ongecontroleerd ter beschikking stellen van rijkssubsidie, omdat het bouwvolume van woningen praktisch alleen wordt geregeld door toekenning van het subsidie. Zou men zeggen: U mag bouwen wat U wilt, U bent niet aan een bouwvolume gebonden, dan zou dit in feite dus betekenen, dat elke woning — gemeentelijke of particuliere —, die wordt gebouwd, subsidie krijgt en deze consequentie zal waarschijnlijk ook de geachte afgevaardigde de heer Lemaire niet willen trekken”.

Op dit antwoord is noch de heer Ritmeester noch Prof. Lemaire noch één der andere Kamerleden noch ook de Nieuwe Rotterdamse Courant nader teruggekomen. Niettemin zijn wij bij dit Ministeriële antwoord wel stil blijven staan en we moeten zeggen, dat we er nog steeds niets van begrijpen.

Wij hebben immers niet gepleit — en kunnen dit, zolang het gevoerde huurbeleid blijft bestaan, ook bezwaarlijk ooit doen — voor het intrekken of in essentie veranderen van de „Premie- en bijdrageregeling woningbouw 1953”. Deze regelt in haar artikelen 1 t/m 5 toch precies, welke woningen bijdragen krijgen en welke niet. Wat verandert hier nu aan, indien de contingentering voor een deel der gemeenten zou vervallen? Onder de contingentering krijgt toch *elke* woning subsidie, die aan bedoelde Premie- en bijdrageregeling voldoet en blijft toch ook *elke* woning van subsidie verstoken, die aan de daarin gestelde voorwaarden *niet* voldoet? Bij opheffing, voor een deel der gemeenten, der contingentering kan dit toch zo blijven? Zie hier de consequenties van het Ministeriële antwoord, zoals wij die — *ceteris paribus* — zouden moeten zien. Mochten wij ons vergissen of regelingen en besluiten over het hoofd zien, die het ons onjuist toeschijnende Ministeriële antwoord toen toch waar maakten, wil men ons dan openbaar voorlichten?

Ten tijde van het schrijven van dit artikel bleek ons echter, dat het „*ceteris paribus*” niet langer geldt, dat m.n. het nog steeds lang niet wolkenvrije bouwhemelgewelf verdere wolkenvorming vertoont. De beschikking van Minister Witte van 28 Juli 1955 (Stsc. 29 Juli 1955, no 145, blz. 11) verscherpt de contingentering voor bouwdoeleinden gelegen buiten de woningbouw en noemt hiervoor als redenen de ongunstiger situatie op de materiaalmarkt (m.n. te lange levertijden voor bouw-

materialen) en de ontwikkeling op het gebied van de lonen. De in bedoelde beschikking genomen maatregel bedoelt blijkbaar materialen en arbeidskrachten naar de woningbouwsector te dirigeren.

De 10-jarige bouwplanbewaking is er dus niet in geslaagd op lange termijn de bouwmaterialensector op soepele wijze veilig te stellen. De 10-jarige loonbewaking is er niet in geslaagd het steeds verder om zich heen grijpende systeem der zwarte lonen uit te bannen. En het is begrijpelijk, dat men tracht door bepaalde bouwwerken te verbieden, die meer speling in de bouwrijzen zullen bieden, diè bouwwerken in de hand te werken, die, zoals de woningbouw, ten deze — wegens de (te) lage curveprijzen c.q. subsidies — minder speling laten. Ook de dezer dagen te Rolduc gehouden rede van Ir Buskens, directeur-generaal van Wederopbouw en Volkshuisvesting, waarin deze de sombere prognose van Drs Kroft, opgenomen in „E.-S.B.” van 21 Juli 1954, nog met één jaar overtreft (nl. 1970 i.p.v. 1969 zal het jaar zijn, waarin het woningtekort zal zijn ingelopen), doet inzien, dat het gevoerde woningbeleid nu toch wel aan het vastlopen is.

De recente ontwikkeling, waarbij dus in plaats van één pijler (nl. de arbeidskrachten), een tweede (nl. de materialen) van de drie pijlers van het contingenteringstelsel weer in werking treedt, maakt het ook minder — zo niet on — verantwoord, de contingentering daàr los te laten, waar voldoende arbeidskrachten, lokaal of regionaal, beschikbaar zijn. De toestand van 1951 en vroeger dreigt weer actueel te worden en het hierboven geciteerde antwoord van Minister Witte is door de ontwikkeling ook al weer aan betere argumenten toe.

Nu wel onomstotelijk is gebleken, dat bij het gevolgde beleid geen zekerheid bestaat, dat een evenwicht tussen vraag en aanbod op de woningmarkt binnen een overzienbare toekomst ooit zal worden bereikt, is het nodig dieper in deze zaak te duiken en dus het evenwichtsmechanisme bij uitstek, *het prijsmechanisme*, in onze beschouwingen te betrekken. Dit brengt ons tot een bespreking van het *huurbeleid*, waarvan „vele” Eerste Kamerleden in het zo juist verschenen Voorlopig Verslag over de ontwerpen Belasting- en Huurwetten „duchten, dat bij handhaving van het tegenwoordige tempo het huidige geslacht het gewenste evenwicht niet meer zal beleven” (zie N.R.Ct 28 Juli 1955, vóórpagina).

Huurbeleid.

a. Rapport Teldersstichting.

Gezien de maatschappelijke structuur en economische opvattingen, die h.t.l. (nog) overheersen, is het door de Regering gevoerde huurbeleid *niet* verantwoord. Drs Godefroi toont dit helder en o.i. moeilijk weerlegbaar aan in zijn in de inleiding tot dit artikel genoemd geschrift. Als oplossing stelt hij (blz. 55/56) een geleidelijke, continue, wettelijke huurverhoging van 10 pCt per jaar, bijv. gedurende 7 jaren — bij de veronderstelling van een overigens constant prijspeil — om tot een rendabel huurniveau te komen ¹⁾. „Reeds na 4, 5 jaar kan men derhalve verwachten” — aldus Drs Godefroi op blz. 56 — „dat van bepaalde categorieën huizen (in het algemeen de minst gezochte) de huurprijs niet verder oploopt, ondanks de door de wet gesanctioneerde stijging”. Temeer daar, zoals Drs Godefroi op blz. 44 en in noot 1 op blz. 57 stelt, „het woningtekort geen vaststaande grootheid is maar

¹⁾ „De 10 % verhogingen ten opzichte van de huren in het voorafgaande jaar leveren immers een in verhouding tot de oorspronkelijke huur telkens groter percentage op” (noot 2 op blz. 56 van „Het Huurvraagstuk”).

op de lange duur ook afhankelijk kan zijn van het huurpeil. Het wachten op het einde van het woningtekort zou ons derhalve in een vicieuze cirkel dreigen te brengen: de lage huren continueren het woningtekort, en zo lang dit woningtekort bestaat met men het verhogen van de huren niet verantwoord". Voorwaar een behartigenswaardige uitspraak!

Hoe staat het nu met de *compensatiemogelijkheden* van de serie huurverhogingen, nodig om tot een rendabel huurniveau te geraken? In de „belangrijke verhoging van de belastingopbrengst" uit deze huurverhogingen voortvloeiend, in de „vermindering van uitgaven voor subsidies" en — last but not least — in „de stijging van het reële inkomen per hoofd, die wij in de komende jaren verwachten" (welke stijging Drs Godefroi, gezien de stijging hiervan met gemiddeld 3 pCt per jaar in de periode 1948 tot 1953, in de toekomst waarschijnlijk „op gemiddeld 2½ pCt per jaar" stelt), acht Drs Godefroi — zie blz. 73 van zijn geschrift — voldoende compensatiemogelijkheden aanwezig. Tot zover over het rapport der Teldersstichting.

b. Rond de practisch-politieke mogelijkheden.

Liggen de voorstellen van Drs Godefroi binnen of buiten de practisch-politieke mogelijkheden? Deze vraag moet vooral hierom worden gesteld, omdat Drs Godefroi als waarschijnlijk „één der belangrijkste factoren" voor het gevoerde huurbeleid ziet: „dat de huiseigenaren in verhouding tot de huurders een kleine groep vormen, die geen politieke invloed kan uitoefenen" (blz. 23).

Ter beantwoording van de laatstgestelde vraag dienen vooreerst de relevante passages uit de programma's van enkele ten deze belangrijke politieke partijen te worden bezien:

1. *Katholieke Volkspartij*. Punt 57 van het Algemeen Staatskundig Program luidt: „Als beginsel wordt erkend, dat de huurprijzen van woningen een redelijk rendement aan de eigenaar moeten laten". Het betreffende gedeelte van punt 48 van het Verkiezingsprogram 1952 luidt: „Herziening van het huurbeleid in deze zin, dat in overleg met het maatschappelijk leven een financieel-economisch en sociaal verantwoord huurniveau geleidelijk wordt bereikt, gericht op een uiteindelijke opheffing van de huurstop".

2. *Anti-Revolutionnaire Partij*. Punt 5 van artikel 11 van het „Program van actie voor de verkiezingen van 1952" luidt: „Een redelijke verhouding tussen kostprijs en huuropbrengst dient geleidelijk tot stand te worden gebracht, zo nodig gepaard gaande met looncompensatie".

3. *Volkspartij voor Vrijheid en Democratie*. Het betreffende gedeelte van punt 13 van het Verkiezingsprogram 1952 luidt: „Maatregelen tot een geleidelijk herstel van het evenwicht tussen huren en bouwkosten dienen met bekwaame spoed genomen te worden. Compensatie voor de onvermijdelijke stijging der huren worde in de allereerste plaats gezocht in een vermindering van die belastingen, die van rechtstreekse invloed zijn op de kosten van levensonderhoud".

Gezien deze teksten der partijprogramma's lijkt er niet voldoende aanleiding te zijn voor het op blz. 23 door Drs Godefroi uitgedrukte pessimisme. Immers, de K.V.P.-Minister van Wederopbouw en Volkshuisvesting, de A.R.-Minister van Economische Zaken en hun partijen heeft hij al achter zich. Verder uiteraard ook de V.V.D. Of is er in de praktijk een belangrijke afwijking van de theorie der partijprogramma's en zo ja, om welke reden(en)? Tot het beantwoorden van deze vragen bieden de Handelingen uiterst interessante aanknopingspunten. Kortheidshalve slechts enkele illustraties hiervan.

Minister Witte, die ook door eigen partijgenoten nog al werd aangevallen, verdedigde zich met name in de

Eerste Kamer (Handelingen blz. 3.379-3.381 en 3.389-3.390) door er aan de hand van citaten uit de Parlementen op te wijzen, dat er „tussen Regering en Parlement in het algemeen" „een verheugende eenstemmigheid" terzake was, en dat het verschuiven van die slechts gaat „over het tempo en de mate, waarin en de wijze, waarop verdere huurverhogingen zullen moeten worden gerealiseerd". „De enige vraag, die in de huidige situatie relevant is" — aldus Minister Witte (Handelingen blz. 3.381) — „is deze, of de Regering in het begin van dit jaar een juiste beslissing heeft genomen door een politiek van stabilisatie in prijzen en lonen in te zetten".

Hoewel daarna zijn partijgenoot Ir Kraayvanger dit argument „volkomen" aanvaardde, vroeg deze niettemin om een „duidelijk plan voor een verder beleid", om „een schema, waaruit kan blijken, hoe zij (= de Regering) denkt, dat een einde kan worden gemaakt aan deze voor de volkshuisvesting ongezonde toestand" (Handelingen blz. 3.383). De uiteindelijke repliek van Minister Witte — mede op opmerkingen van de Eerste Kamerleden De Vos van Steenwijk, In 't Veld en Molenaar — was o.i. uitermate zwak. Minister Witte wist nl. — na te hebben gezegd, dat „het toch wel iets te veel van onze fantasie (is) gevegd, dat wij, nadat per 1 Januari 1954 een huurverhoging was tot stand gekomen, ogenblikkelijk met het oog op een eventuele toekomstige loonsverhoging — in October — een nieuwe huurverhoging hadden moeten voorbereiden" (blz. 3.390) — geen antwoord meer op de opmerking van Prof. Molenaar, die er op neer kwam, dat de Troonrede (medio September 1954) een huurverhoging in uitzicht had gesteld en dus de loonsverhoging van October 1954 mede hieraan dienstbaar had kunnen (en moeten) worden gemaakt. Minister Witte hield o.i. daarbij te weinig in gedachten zijn eerder betoog (blz. 3.380), „dat zij (= de Regering) nog in September van datzelfde jaar aankondigde een nieuwe huurverhoging voor te bereiden".

De reële wens van Ir Kraayvanger om een strategisch huurbeleid deed Z.E. af met het volgende betoog (Handelingen blz. 3.390):

„Indien wij een automatisch systeem van huurverhoging hadden doorgevoerd met een mechanische toepassing van sommige compensaties, zou een beweeglijkheid, als noodzakelijk is gebleken in October 1954, nooit kunnen zijn gerealiseerd. Ik meen aan de hand van deze recente historie te kunnen demonstreren, dat het uitstippelen van een beleid, dat iets heeft van een binding aan data en van een binding aan percentages en aan compensaties, anders dan met een zeer globale visie op het gehele probleem, uitermate moeilijk is, omdat het economische leven nu eenmaal zeer beweeglijk is en men niet zonder gevaar sommige factoren in het sociaal-economische leven als autonome grootheden kan laten optreden".

Juist die beweeglijkheid maakt het dus dubbel onjuist een nagenoeg volkomen star huurbeleid als „autonome grootheid" te laten optreden, zouden wij willen concluderen. Juist die beweeglijkheid geeft de kans huurverhogingen door te voeren en zeker mag men dan niet met een verwijzing naar de langdurige procedure (Handelingen blz. 3389) zulke kansen laten glippen.

Na 's Ministers betoog werd zijn Begroting 1955 zonder hoofdelijke stemming op 5 April 1955 aangenomen, waarbij de communist Brandenburg de gebruikelijke aantekening verzocht van zijn „geacht te hebben tegengestemd".

Waar volgens de pers dezer dagen een oriënterend gesprek over de loon- en prijspolitiek is begonnen tussen de Stichting van den Arbeid en de Regering, rijst de vraag

of ditmaal weer een kans op huurverhoging zal worden gemist, temeer waar het hieruit lijkt, dat de stabilisatiepolitiek van het begin van het jaar nu toch al weer op de helling is geraakt? Kortom, ons vorenstaand betoog over het huurbeleid doet wel inzien, dat bij de Regering te weinig van een bewustheid blijkt van de h.t.l. overheersende maatschappelijke structuur en economische opvattingen en van het geweld, dat het gevoerde huurbeleid deze blijft aandoen. Thans hierover ten slotte nog het een en ander.

c. Het „onverbiddele alternatief”.

Wie het woningbouw- en huurbeleid aan de h.t.l. overheersende maatschappelijke structuur en economische opvattingen toetst, kan niet anders dan tot de conclusie komen, dat hierbij in feite een ernstige, blijvend lijkende deviatie is te constateren, die slechts dan toelaatbaar lijkt, indien dit *uitdrukkelijk* ook de bedoeling is en dus in partijprogramma's en elders zou zijn vastgelegd. Daar dit laatste, zoals wij aantoonen sub b, *niet* het geval is, zal deze zaak moeten worden geredresseerd, hetzij doordat de kiezers voor deze permanent lijkende deviatie worden gewonnen en deze dus ook tegenover hen wordt vastgelegd, hetzij doordat de deviatie zo spoedig mogelijk wordt opgeheven en het huurbeleid onafhankelijk wordt gemaakt van telkens gevonden *ad hoc* motieven, zoals „tempo loonsverhogingen kan door huurverhogingsplannen niet worden bijgehouden”, „inzetten stabilisatiepolitiek” e.d., die bij confrontatie met de feiten, weinig overtuigend aandoen.

Wat nl. bij het gevoerde woningbouw- en huurbeleid uit het oog wordt verloren, is het feit, dat dit beleid, om met prof. Röpke te spreken, „*nicht-marktkonform*” is. „Marktkonform” zijn nl. die economisch-politieke maatregelen, die het prijsmechanisme en de daardoor veroorzaakte automatische marktbesturing niet buiten werking stellen doch zich als nieuwe data invoegen en door dit prijsmechanisme worden geassimileerd.

Het is duidelijk, dat de vrijwel bevroren oude huren, de op zeer veel hoger niveau liggende woningbouwkosten en dus ook de nieuwe huren (wegens de in het algemeen sterk gestegen lonen en prijzen) benevens de daar tussen in hangende, uiteraard betrekkelijk willekeurig bepaalde curve-prijs en subsidies, het prijsmechanisme op de woningmarkt practisch buiten werking stellen en houden. Hierbij is van fundamenteel belang de vraag, of zich dit nu wel verdraagt met de h.t.l. overheersende maatschappijstructuur en economische opvattingen.

Immers, dit buiten werking houden van het prijsmechanisme op de woningmarkt voert, stellig op dit terrein, tot een collectivistische orde ²⁾. Wie wel eens kennis neemt van cijfers en andere gegevens over het Russische huuren woningbouwbeleid ³⁾, voelt aan, dat men in Nederland op weg is hiernaar. Slechts valt op de onverbiddele consequentie van het Russische stelsel naast de innerlijke tegensprakelijkheid van het Nederlandse „stelsel”.

Het argument van Minister Witte, dat de begin 1955 door de Regering ingezette algemene stabilisatiepolitiek van lonen en prijzen, een rechtvaardiging voor het continueren van het gevoerde huurbeleid vormt, is er dus naast, tenzij men ten deze van maatschappelijke orde wil veranderen. Als dit laatste niet het plan der Regering is,

dan zal in haar huurbeleid een tendentie nadrukkelijk naar voren moeten komen, die gaat in de richting van de voorstellen van Drs Godefroi. Is verandering van maatschappelijke orde wel haar plan, dan moeten de kiezers bijtijds voor de verkiezingen van 1956 worden ingelicht, met name door de tot dusver een andere politiek in hun programma voerende politieke partijen. Doch met de ook door Drs Godefroi geconstateerde brede kloof tussen de woorden en daden der Regering (blz. 58) kan men niet verder blijven werken. Deze moet worden overbrugd, wil niet een „onverbiddele alternatief” steeds duidelijker oprijzen.

De Regering zal moeten kiezen, niet alleen in theorie doch ook metterdaad, tussen een kader à la Godefroi of een collectivistisch kader en dit moet de kiezers bijtijds worden duidelijk gemaakt. Opteren deze laatsten voor een collectivistisch kader, dan dient de Regering ook de consequenties hieruit te trekken en een collectivistisch woningbouw- en huurbeleid met de eventueel hierbij behorende dwangmaatregelen er door te drukken. Daar het woningvraagstuk nogal ingrijpend en omvangrijk is, kan dit tot consequentie hebben, dat in Nederland de economische en maatschappelijke orde op de duur zodanig verandert, dat een andere „Wirtschaftsordnung” ontstaat. Doch wij dienen te weten waaraan we toe zijn.

Een initiatief-voorstel tot besluit.

Reeds in 1953, toen wij de woningmaterie voor het eerst bezagen, leek het ons nuttig, dat een onafhankelijke research-instelling deze zaak eens ter hand zou nemen om na te gaan, op welke wijze (verantwoord in het kader der h.t.l. overheersende economische en maatschappelijke orde), het woningvraagstuk weer in goede banen zou zijn te leiden. De loop der feiten sinds 1953 heeft ons in onze opvatting ten zeerste versterkt, dat onderzoek, dat zowel van fundamentele aard is als tegelijk alle facetten en de hierbij optredende „simultane interdependentie” ⁴⁾ omvat, terzake van het woningvraagstuk noodzakelijk zal zijn. Gezien dus de sterk toegenomen noodzaak tot het nemen van een bijzonder initiatief, menen wij, dat deze materie zich thans het best zou lenen voor toepassing van een onderzoeksmethode volgens welke bijv. het opzienbarende Beveridge-Report van 1942 is tot stand gekomen, *nl. via een interdepartementale commissie, die onder leiding stond van een volledig onafhankelijke persoonlijkheid, welke laatste tevens voor het rapport persoonlijk verantwoordelijk was.*

Daar bij het woningvraagstuk verschillende Ministeries een woordje meespreken, zou een dergelijke opzet wellicht het meest afdoende zijn. Het beste ware met het entameren van deze of een soortgelijke opzet maar niet te lang meer te wachten. De huidige woningpolitiek is o.i. niet alleen vastgelopen doch dreigt tevens een structuurverandering onzer maatschappelijke en economische orde te helpen bevorderen, die stellig niet strookt met de h.t.l. tot dusver gebruikelijke orde. Aldus kan het onderzoek twee doeleinden dienen: een *direct* doel, nl. het in niet-tegensprakelijke, ordelijke en vaste banen leiden van een woningvoorziening gericht op beëindiging op zo kort mogelijke termijn van de woningnood, en een *indirect* doel, nl. een herbezinning op de h.t.l. overheersende economische en maatschappelijke orde.

²⁾ Zie hiervoor ook het lezenswaardige artikel van Eva-Maria Dohrendorf: „Das Problem der Marktkonformität wirtschaftspolitischer Mittel” in „Jahrbuch für Sozialwissenschaft”, Band 3, 1952, blz. 22-42, hetwelk bij het schrijven van deze paragraaf is gebruikt en waaraan ook de titel dezer paragraaf is ontleend.

³⁾ Zie „Informatie-bulletin van de Ambassade van de U.S.S.R. in Nederland”, no 333 van 12 Juli 1955, blz. 6-9.

⁴⁾ Zie voor het „auch in der Theorie noch nicht ausreichend gefasst(e)” „Problem der simultanen Interdependenz aller wirtschaftlichen Vorgänge”, de belangrijke opmerkingen in dit verband gemaakt door Albert Wissler in zijn boekbespreking van „Schumpeters” „History of Economic Analysis” und ihre Bedeutung für die empirische und institutionelle Wirtschaftsforschung” in „Vierteljahrshefte zur Wirtschaftsforschung”, 1955 I, blz. 53-60.

Als goed Nederlander voorzien wij ten slotte de vraag der lezers: wat gaat een dergelijk onderzoek kosten? Wij herhalen vooreerst. — zie ook onze beide artikelen in „E.-S.B.” van 1 Juli en 25 November 1953 —: er is geld genoeg. En — omdat men mag eisen, dat ook bij een overvloedige geldsituatie, het geld toch goed moet worden besteed — voegen wij hier nog aan toe enkele opmerkingen van Prof. Baade, ontleend aan zijn artikel: „Die Methoden der wissenschaftlichen Fundamentierung der Wirtschaftspolitik” in „Konjunkturpolitik” van December 1954. Zo heeft, volgens Prof. Baade, elke der 4 mln. Marken, die de Duitse Enquête-Commissie 1926/30 in totaal heeft gekost, op langere termijn bezien, 100-voudig vrucht ge-

dragen. Volgens Prof. Baade „(gibt) es in einer Volkswirtschaft kaum so produktive Ausgaben wie die, die für eine gut organisierte unabhängige und leistungsfähige Erforschung der Grundlagen der Wirtschaft und der Wirtschaftspolitik aufgewendet werden” (blz. 77).

Ten besluite nog dit: gaarne bieden wij de inhoud, en in het bijzonder de suggesties en voorstellen in dit artikel gedaan, ter critische overweging aan. O.i. zal Nederland zijn probleem no 1, de woningnood, slechts binnen een redelijke termijn op goede wijze kunnen oplossen, nadat een onderzoek als hierboven bedoeld heeft plaatsgevonden.

*s-Gravenhage.

Dr J. M. E. M. A. ZONNENBERG.

Krijgt België een kernenergiepolitiek?

Tijdens de jongste maanden is ook in België de belangstelling voor de ontwikkeling van de kernenergie aanzienlijk gegroeid. Gebeurtenissen, zoals de publicatie van het Engelse Witboek, de uitbreiding van het Franse programma en de privatisering van de atoomindustrie in de Verenigde Staten vonden alhier grote weerklank. Het bedrijfsleven in het bijzonder, meer misschien dan de Overheid, toonde zich attent voor de mogelijkheden, door deze nieuwe energiebron geboden.

Einde 1954 werden in de schoot van de financiële holding, „Société Générale de Belgique”, twee groeperingen opgericht — het „Syndicat d'Etude de l'Energie Nucléaire” (S.E.E.N.) en het „Syndicat d'Etude des Centrales Atomiques” (S.Y.C.A.) — klaarblijkelijk met de bedoeling te ijveren voor de private kernenergie-winning. De eerste groep verenigt naast de „Union Minière du Haut Katanga” en de „Société Générale Métallurgique de Hoboken”, die de Congo-ertsen behandelen, ook de „Ateliers de Constructions Electriques de Charleroi” (A.C.E.C.), Cockerill e.a. De tweede groep daarentegen vertegenwoordigt de electriciteitsproducenten en wel voornamelijk de maatschappijen „Electrobel” en „Société de Traction et d'Electricité”. Beide syndicaten overwogen gezamenlijk de bouw in België van een kernkrachtcentrale met een vermogen van 100 MW, waarvan de kostprijs voorlopig wordt geschat op ca. fr. 1,5 mrd. Dit werd de Regering medegedeeld, maar zij heeft haar houding hiertegenover nog niet bepaald. Een beperkt ministerieel comité is sinds enkele maanden reeds belast met de voorbereiding van de wettelijke regeling t.o.v. de industriële exploitatie van de kernenergie.

Het dient niet gezegd, dat de S.E.E.N. en de S.Y.C.A. de socialistisch-liberale Regering trachten te beïnvloeden om een niet onmogelijke nationalisatie te voorkomen.

Welk ook het regime zijn zal, op dit ogenblik zijn de opvattingen hieromtrent in de politieke kringen nog vrij onvast. Enkele jaren terug, toen bij K.B. dd. 31 December 1950 het „Commissariaat voor de Atoomenergie” werd opgericht, lag het wel in de bedoeling van de Overheid deze instelling ruime bevoegdheden toe te vertrouwen, naar het voorbeeld van het overheidsbeleid ter zake in het buitenland, waar de kernenergie werd beschouwd als een staatsmonopolie. De heer Ryckmans, ere-Gouverneur van Belgisch-Congo, werd tot commissaris benoemd, maar verder werd de instelling niet uitgebouwd. Sindsdien is het commissariaat een éénmanszaak gebleven, waarvan de activiteit geenszins mag worden vergeleken met gelijknamige instellingen in Frankrijk of

Groot-Brittannië; het beperkt zijn optreden tot een misschien te oppervlakkige coördinatie en tot de buitenlandse onderhandelingen, die o.a. worden gevoerd met het oog op het jongste uraanakkoord.

Het *fundamenteel wetenschappelijk onderzoek* geschiedt door het „Interuniversitair Instituut voor de Kernwetenschappen”, opgericht in de schoot van het „Nationaal Fonds voor het Wetenschappelijk Onderzoek”. Gevoed met overheidsgelden, kon dit instituut zes universitaire vorsingscentra uitrusten. Niet onbelangrijk onderzoekswerk kon aldus geschieden, o.a. ter voorbereiding van de werkzaamheden van het „Studiecentrum voor de Toepassing van de Kernenergie” (S.T.K.). Deze laatste instelling is op haar beurt belast met het *toegepast wetenschappelijk onderzoek*; zij kreeg de vorm van een privaatrechtelijke vereniging zonder winst oogmerken, maar blijft onder nauw toezicht van de ministeriële afgevaardigden, die talrijk zetelen in de raad van beheer. Toch kreeg het bedrijfsleven, dank zij zijn deskundigen, een overwegende invloed in de werking van het studiecentrum.

Sinds 1954 bouwt het S.T.K. te Mol-Donk, langs het verbindingskanaal Schelde-Maas een industrieel complex, waarin de eerste Belgische reactor, de BR I, met een vermogen van 3.500 kWh wordt gevestigd. Het geldt een zuivere proefreactor, waarin natuurlijk uranium als brandstof en zuiver grafiet als moderator worden gebruikt. De afkoeling gebeurt met samengedrukte lucht, die langs de grafietkanalen wordt gezogen en daarna verloren gaat. Van omzetting van warmte tot energie is geen sprake, en zij wordt ook niet overwogen. De eerste schijf in het bouwprogramma van het S.T.K. omvat de bouw en het op gang brengen van de reactor met de daarbij horende laboratoria. Op dit ogenblik zijn de werken druk aan de gang. Eens de eerste schijf af, waarschijnlijk wijze voor het einde van het volgende jaar, dan zal het centrum van Mol 300 tot 400 man te werk stellen, waarvan 30 pCt experts. Voorlopig wordt de hele zaak gefinancierd met de rechten, geheven ten laste van de kopers, bij de uitvoer van de Congolese uraanerts, zonder welke geldelijke steun ook van de industrie. De onderzoekingen beogen voornamelijk de materialenkennis, de studie van veiligheidsproblemen, de chemische scheidingsprocessen van de afvalstoffen, e.a. Het is de bedoeling aldaar een eerste post-universitaire vorming te geven aan de jonge nucleisten, die zich daarna in de Verenigde Staten en in Groot-Brittannië zullen kunnen vervolmaken. De zeer beperkte en te eenvoudige kenmerken van de BR I verminderen overigens, wat betreft de scholing van het deskundig

apparaat, slechts in geringe mate de Belgische afhankelijkheid, t.o.v. de nucleaire mogelijkheden. Het gebrek aan hoogwaardige technici wordt blijkbaar een gevaarlijk knelpunt, waarmee de ontwikkeling van kernenergie zal moeten afrekenen. Ook op dit plan rekent België met de voordelen, die het onlangs met de Verenigde Staten afgesloten uraanverdrag bieden kan.

Inderdaad, zoals men weet, werd op 15 Juni jl. voor een periode van tien jaar, een nieuw akkoord getekend met de Verenigde Staten. Bij deze gelegenheid heeft de heer Ryckmans een belangrijke persconferentie gehouden, waarmee de publieke opinie, voor de eerste maal, meer inlichtingen kreeg omtrent deze zaak die van overheidswege tot dan toe met zoveel discretie werd behandeld. De vorige akkoorden werden in 1944 afgesloten en België nam het op zich de levering te waarborgen van, zo te zeggen, de gehele Congolese uraanproductie aan de bevoorrechte kopers, in casu de Verenigde Staten en Groot-Brittannië. Na 1948 deden de opzvolgende Belgische regeringen stappen, min of meer tevergeefs, om, via de herzieningsclausule, de akkoorden aan te passen. De onderhandelingen werden zelfs lange tijd onderbroken daar de Amerikaanse Regering zich gebonden achtte door de vroegere „Atomic Energy Act” van 1946. Het uiteindelijk bereikte resultaat wordt nu algemeen als bevredigend beschouwd. De Belgische Regering mag nu, met het oog op de industriële aanwending van de kernenergie, in 1956 en 1957 10 pCt van de productie voor zich nemen, en 25 pCt voor de drie volgende jaren. In 1960 zal het percentage worden herzien. De resterende productie blijft de bevoorrechte kopers voorbehouden. Als tegenprestatie kan België rekenen op de *meestbegunstigingsclausule* (art. 1), wat de hulp betreft die de Amerikaanse A.E.C. aan het buitenland nu, in gevolge de „New Atomic Energy Act”, kan verlenen.

De Amerikaanse hulpverlening wordt uitvoerig omschreven in art. 3. België zal van A.E.C. alle noodzakelijke inlichtingen verkrijgen om zijn kernenergieprogramma uit te voeren, nl. alle inlichtingen, ook de zgn. „classified informations”, noodzakelijk voor de bouw van krachtreactoren. Belgische deskundigen wordt toelating verleend deel te nemen aan de constructie van de PWR-reactor te Shippingport (Pa) of van andere later aan te duiden reactoren. De Verenigde Staten zullen België eveneens bevoorraden met hoogzuivere kernmaterialen wanneer zij bestemd zijn voor wetenschappelijk onderzoek en met verrijkt uranium (25 pCt) voor de krachtreactoren. Ook het zwaarwater zal door de Verenigde Staten worden geleverd. Toch dient aangestreept dat de uitwisseling van inlichtingen het voorwerp uitmaakt van enkele zeer scherpe beperkingen.

Tevens dient opgemerkt, dat dit akkoord geen wijziging brengt in de prijsregeling. De prijzen zijn vastgelegd in de handelscontracten; rechtstreeks afgesloten tussen de „Combinds Development Agency”, die optreedt voor de bevoorrechte kopers; en de „African Corporation”, handelend voor de producent, de „Union Minière du Haut Katanga”. Overigens lopen de bestaande handelscontracten nog tot in 1956. Geen officiële gegevens werden verstrekt over de prijzen, die nog steeds als strikt confidentieel worden beschouwd. Alleen weet men, naar de verklaringen van de maatschappij, dat zij slechts een „middelmattige rendabiliteit” laten aan de exploitatie. Toch hoopt de „Union Minière” bij de komende onderhandelingen over de nieuwe contracten een prijsaanpassing te verkrijgen.

Het uraanakkoord wordt in de politieke en weten-

schappelijke kring vrij algemeen als een succes beschouwd, zodat de ontstemming die de eindeloze tractaties hadden medegebracht, grotendeels wordt geneutraliseerd.

In welke mate België nu profijt zal vinden bij de gunstige voorwaarden van het akkoord, hangt af van de *financiële inspanning* die de Regering en de publieke opinie mogelijk zal voorkomen. Rekening houdende met de financiële moeilijkheden van het ogenblik, bestaat er wel enige reden voor bezorgdheid dienaangaande. Het bedrijfsleven, hoe groot zijn belangstelling voor deze nieuwe energiebron en haar ontwikkeling ook zij, legt een grote voorzichtigheid aan de dag en rekent op een overheidsinterventie, om zijn eigen initiatieven te financieren. Het hierboven vermelde project voor de bouw van een krachtreactor zou volgens de inzichten van de studiesyndicaten dienen te worden gefinancierd door staatsleningen met een lage rentevoet.

Dan rijst de vraag of de politieke partijen en de werknemersorganisaties niet zullen aarzelen belangrijke staatsgelden te spenderen, terwijl de kernenergie-industrie toch in private sector zou blijven. Daarom dient vooraf het *structuurprobleem* te worden geregeld. De heer Rey, liberaal Minister van Economische Zaken, heeft zijn voornemen te kennen gegeven een wetsontwerp hieromtrent bij het Parlement neer te leggen. Alles laat nochtans voorzien dat het overheidsbeheer niet zal worden wegerhouden. Toonaangevend is het wel, dat onlangs de Regering haar volledige steun heeft verleend aan de overeenkomst, welke werd afgesloten door de werknemersorganisaties aan de ene kant en de electriciteitsproducenten aan de andere kant. De producenten verbinden zich, voor een periode van tien jaar, de productie en de distributie van electriciteit te rationaliseren en daarbij een aanzienlijke prijsverlaging gradueel te bewerken. De arbeidersorganisaties zien voor eenzelfde periode af van de nationalisatie van de electriciteitsvoorziening. Toch zal het parlementaire debat omtrent het wetsontwerp in voorbereiding, misschien enkele verrassingen brengen.

Vorst (Brussel).

Dr H. M. NOPPEN.

BEDRIJFSECONOMISCHE NOTITIES

Het jaarverslag 1954 der N.V. Nederlandsche Spoorwegen

De bijzonder gunstige economische ontwikkeling van ons land in het jaar 1954 wordt in de bedrijfsuitkomsten der Nederlandsche Spoorwegen over dat jaar niet weerspiegeld. Het „Verslag van de Directie aan Aandeelhouders” constateert, dat de welvaartsstijging, welke het kenmerk is van de Nederlandse economie in 1954, aan de spoorwegen is voorbijgegaan. Het winstsaldo bedroeg in dat jaar f 2,6 mln tegen f 4,8 mln in 1953.

Het slechter worden der bedrijfsresultaten wordt door de Directie in de eerste plaats toegeschreven aan de reserve, die de Overheid met name tegenover aanvragen om verhoging van vervoerstarieven in acht neemt, zulks met het oog op haar zorg voor het algemene loon- en prijspeil. In de loop van 1954 konden de N.S. op slechts beperkte schaal tot verhoging der tarieven voor het goederenvervoer overgaan¹⁾. Gunstig was, dat de vervoersomvang in dat jaar 6,7 pCt resp. 3,7 pCt (reizigers kilometers resp. tonkilometers) boven die van een jaar tevoren lag, terwijl de rationalisering en modernisering van het bedrijf verdere voortgang had. Het gezamen-

¹⁾ Per 1 April 1954 verhoging der kolenvrachten, per 1 October 1954 verhoging der stukgoedtarieven.

lijke effect dezer factoren was evenwel niet voldoende om de kostenstijgingen op te vangen. Deze kosten stijgingen werden in hoofdzaak veroorzaakt door de loonsverhogingen, welke in 1954 door de N.S. werden toegekend en door de invloed op de N.S. van de elders doorgevoerde loon- en prijsstijgingen. Ter toelichting diene, dat de exploitatiekosten der spoorwegen (excl. afschrijvingen) in dat jaar voor meer dan 40 pCt bestonden uit personeelsuitgaven.

Van 1 October 1954 af was de exploitatie, naar de Directie in haar verslag meedeelt, verliesgevend.

Inmiddels is aan de spoorwegen toestemming verleend, voor het goederenvervoer met ingang van 1 Mei 1955 de wagenladingtarieven te verhogen, terwijl per 1 September a.s. een partiële en matige verhoging der reizigerstarieven zal plaatsvinden. De bedrijfsuitkomsten van het jaar 1955 zullen van deze tariefsverhogingen uiteraard slechts gedeeltelijk profijt kunnen trekken. Het is daarom niet onwaarschijnlijk, dat het lopende jaar een verdere inkrimping van het — reeds geringe — winstsaldo der spoorwegen te zien zal geven, dit te meer, daar behalve op het gebied van lonen en prijzen, ook op ander terrein zich ontwikkelingen voordeden gedurende het jaar 1954, welke de positie van de N.S. — ook voor de toekomst — verzwakten. Het jaarverslag over 1954 wijst er namelijk op, dat als gevolg van de Richtlijnen voor de Commissie Vergunningen Goederenvervoer, uitgevaardigd ter uitvoering van de op 15 Februari 1954 in werking getreden Wet Autovervoer Goederen, het arbeidsterrein der spoorwegen in het goederenvervoer langs de weg beperkt is tot de grootte vóór genoemde datum. Bovendien leidde het in werking treden van de gemeenschappelijke markt der Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal er toe, dat de importkolen een grotere rol gingen spelen in de voorziening der Nederlandse markt, waardoor wegens verlag van de gemiddelde vervoersafstand, een daling intrad van het aantal door de N.S. gepresteerde tonkilometers. Daar komt bij, dat het bestaan der E.G.K.S. de spoorwegen verplichtte tot het invoeren van een aantal doorgaande degressieve internationale tarieven, welke geen voorziening bevatten voor de kosten, verbonden aan de vervoersafwikkeling op de grensstations. De Directie der N.S. acht door deze ontwikkelingen enkele grondbeginselen aangetast, welke hun waarde voor evenwichtige verhoudingen in het vervoerswezen hebben bezwezen, namelijk „dat het vervoer zich wat zijn economische functie betreft niet van andere bedrijfstakken moet onderscheiden en dus daaraan niet ondergeschikt behoort te worden gemaakt; voorts dat de verschillende vervoers-technieken en -ondernemingen op gelijke voet dienen te worden behandeld; en ten slotte, dat de vervoerstarieven moeten zijn gebaseerd op kosten- en marktverhoudingen”. „De eerstkomende jaren zullen moeten leren, of onze vennootschap dientengevolge op een keerpunt is geplaatst in haar ontwikkeling als gezonde vervoersonderneming”.

Deze uitspraken vormen vooralsnog geen steun voor de destijds geuite verwachting, dat de N.S., hoewel haar gepubliceerde winstcijfers de laatste jaren slechts van bescheiden omvang waren (zie de tabel) en geen dividend werd uitgekeerd, in 1958 — na de voltooiing van de volledige modernisering van het bedrijf — duurzaam selfsupporting zullen zijn en jaarlijks een matig dividend zullen uitkeren²⁾. De Minister van Verkeer en Waterstaat heeft zelfs verklaard, dat het voor de ontwikkeling van het gehele vervoerswezen in ons land een conditio sine qua

non is, dat het spoorwegbedrijf rendeert, en dat het noodzakelijk is, dat de N.S. een matig dividend uitkeren, onder andere omdat de N.S. zo veel mogelijk op gelijke voet met de andere vervoersondernemingen aan het vervoer moeten deelnemen²⁾.

Overigens heeft de Regering zelf op deze rentabiliteit grote invloed, alleen reeds omdat de vaststelling der vervoerstarieven aan haar toezicht is onderworpen.

Bedrijfsresultaten 1950/1954

(× f 1 mln)

	Bruto-opbrengst van he vervoer	Exploitatiekosten	Afschrijvingen	Diversen a)	Sub-totaal; (2) + (3) + (4)	Winstsaldo; (1) — (5)
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
1950.....	311,2	230,5 b)	71,3 b)	8,0	309,8	1,4
1951.....	326,0	277,2	48,1	0,6	325,9	0,1
1952.....	348,5	290,7	53,9	— 1,6	343,0	5,5
1953.....	368,1	304,8	57,4	1,1	363,3	4,8
1954.....	398,6	338,8	58,7	— 1,5	396,0	2,6

a) „Interest”, plus „reservering” voor speciale doeleinden, minus „andere opbrengsten”.

b) De kosten voor instandhouding van de bovenbouw der spoorwegen werden in 1950 onder de afschrijvingen opgenomen, daarna onder de exploitatiekosten.

Ter voorkoming van misverstanden zij er intussen op gewezen, dat men de hierboven vermelde gegevens betreffende de exploitatie en de bedrijfsuitkomsten der N.S. tegen de juiste achtergrond dient te bezien. Zoals bekend, kan naar modern inzicht pas van uitkeerbare winst worden gesproken, nadat men uit de bedrijfsinkomsten voldoende heeft afgezonderd voor het treffen van de voorzieningen, welke nodig zijn in verband met allerlei risico's die het bedrijf loopt en lasten die op het bedrijf drukken, en waarvan de werkelijke omvang eerst in de loop der jaren bekend wordt. Slechts hetgeen resteert na het opzijleggen der hiervoor benodigde bedragen, kan als uitkeerbare winst worden aangemerkt. Bij de vaststelling dezer bedragen aan het einde van elk jaar spelen subjectieve overwegingen en schattingen een grote rol. In vrijwel iedere onderneming draagt daardoor de jaarlijkse winstbepaling in zekere mate een arbitrair karakter.

Ook bij de spoorwegen doen zich de hier bedoelde onzekerheden voor. Met name de grootte van de afschrijvingen, welke zijn vereist voor de handhaving van de N.S. als technisch up to date vervoersbedrijf, kan slechts door benadering worden vastgesteld³⁾. Ook de bepaling van de omvang der „Reservering voor bijdrage opheffing gelijkvloerse kruisingen” ten laste van de winst- en verliesrekening — in 1953 en 1954 f 4 mln per jaar — geschiedt niet langs objectieve wegen. De hoogte daarvan houdt in sterke mate verband met de inzichten die het Rijk heeft ten aanzien van de vraag, in welke mate en in welk tempo deze kruisingen dienen te worden aangebracht alsmede in welke mate de spoorwegen in de kosten van de aanleg dezer kruisingen in de loop der jaren dienen bij te dragen. Een ander oordeel ten aanzien van de gewenste hoogte dezer relatief omvangrijke posten kan de grootte van het relatief lage winstsaldo (in 1954 f 2.586.433,74 in centen nauwkeurig!) sterk beïnvloeden (zie de tabel).

Is het reeds voor de insider niet gemakkelijk om zich van de bedrijfsuitkomsten der spoorwegen een scherp beeld te vormen, dit geldt a fortiori voor de buitenstaander. Deze is voor zijn informatie in hoofdzaak aangewezen op het gepubliceerde jaarverslag. Naar het oordeel van

³⁾ De N.S. streven er naar, onder andere door telkens de gebezigde afschrijvingspercentages in het licht der zich wijzigende omstandigheden kritisch te bezien en door de afschrijving te bepalen onafhankelijk van de jaarresultaten, de afschrijvingsbedragen zo zuiver mogelijk vast te stellen. Dit neemt niet weg, dat ook dan nog de afschrijving op diverse schattingen blijft berusten.

²⁾ Ontleend aan de Memores van Antwoord der Begrotingen van Verkeer en Waterstaat voor de jaren 1953 en 1954, alsmede aan de Nota van de Minister van Verkeer en Waterstaat aan de Tweede Kamer inzake onrendabele spoorweglijnen dd. 28-9-1953.

de Minister van Verkeer en Waterstaat zijn de door de N.S. gepubliceerde gegevens in vergelijking met die van concurrerende vervoersondernemingen ruim te achten en verschaffen zij, tezamen met die van het Centraal Bureau voor de Statistiek, een voldoende inzicht ²⁾. Confronteert men daarentegen het jaarverslag der N.S. met de richtlijnen zoals deze zijn opgesteld door de Commissie Jaarverslaggeving der werkgeversorganisaties, dan blijkt, dat de spoorwegen op bepaalde punten minder geven dan de leden dezer commissie in het algemeen gewent achten ⁴⁾. Onder andere geldt dit voor de gegevens met betrekking tot de rentabiliteit van het bedrijf ⁵⁾. Het jaarverslag der N.S. doet zien, dat de activa op de balans deels zijn opgenomen voor f 1, deels voor de aanschaffingswaarde, deels voor de vervangingswaarde, deels voor de aanschaffingswaarde of conservatief gewaardeerd onder aftrek van de afschrijvingen op vervangingswaardebasis. Immateriële activa komen in het geheel niet op de balans voor. Waar de afschrijvingen en daarmee de winstbepaling blijkbaar overwegend of geheel op basis van de vervangingswaarde geschieden, doch het balansvermogen grotendeels op een andere grondslag is vastgesteld, vermag de tegenoverelkaarstelling van de gepubliceerde winst- en vermogenscijfers alleen om deze reden al, niet zonder meer een juist inzicht te geven in de rentabiliteit der spoorwegen. Door de toegepaste stille reservering worden trouwens niet alleen de gepubliceerde cijfers betreffende het vermogen, maar ook die ten aanzien van de winst, beïnvloed, en wel in onbekende mate.

Het door de N.S. gepubliceerde jaarverslag verschaft n.o.m. daarom slechts een beperkt inzicht in de rentabiliteit dezer N.V. Dit is te meer van belang, omdat de N.S. de grootste vervoersonderneming in ons land vormen, waarin bovendien door de Staat zeer aanzienlijke bedragen zijn geïnvesteerd.

Opgemerkt zij evenwel, dat aan de leden onzer Volksvertegenwoordiging regelmatig inzage wordt geboden van nadere gegevens met betrekking tot het spoorwegbedrijf, welke hun ter vertrouwelijke kennisneming worden voorgelegd. Wellicht zijn zij daardoor wel in staat, zicheel helder beeld van de rentabiliteit onzer spoorwegen te vormen.

Vlaardingen.

R. SLOT.

⁴⁾ De Commissie wijst er weliswaar op, dat haar Rapport in de eerste plaats bestemd is voor en gericht is op n.v.-en, werkzaam op industrieel terrein; „ook echter ondernemingen, werkzaam in andere sectoren van het bedrijfsleven, kunnen in dit rapport zekere richtlijnen aantreffen”. Bijzondere omstandigheden kunnen er overigens toe leiden, aldus de Commissie, dat directies van n.v.-en menen, zich in haar verslaggeving een zekere mate van beperking te moeten opleggen. Volgens de Commissie kan dit tot op zekere hoogte verantwoord zijn, mits het verstrekte beeld getrouw blijft en niet zodanig wordt vertroebeld, dat van een juiste voorlichting niet meer kan worden gesproken (Het Jaarverslag, Rapport van de Commissie Jaarverslaggeving der werkgeversorganisaties, 1955, blz. 7).

⁵⁾ Op andere punten kunnen de N.S. de toetsing aan de wensen van het Rapport gemakkelijk doorstaan en zijn zij de meeste andere ondernemingen in ons land (zeker de vervoersondernemingen) een stuk vooruit. Dit geldt met name voor het Verslag van de Directie, de uitvoerige specificaties van exploitatie-opbrengsten en -kosten, opneming van tabellen en grafieken over een lange periode, verzorgdheid en leesbaarheid van het jaarverslag. Anderzijds echter blijft het verslag behalve t.a.v. de rentabiliteit, onder andere ook t.a.v. de balansopstelling, de gegevens met betrekking tot de duurzame productiemiddelen, de informatie over de deelnemingen en de gebezigde terminologie, in enkele opzichten beneden de algemene desiderata van het Rapport.

INTERNATIONALE NOTITIES

Van E. B. U. tot E. M. O.

Op 5 Augustus is in Parijs de Europese Monetaire Overeenkomst door de permanente vertegenwoordigers der O.E.E.S.-landen ondertekend. Indien een aantal landen, minstens 50 pCt van de quota in de E.B.U. vertegenwoordigend, de wens daartoe te kennen geeft zal de E.B.U. worden vervangen door deze overeenkomst, welke

de instelling van een Europees Fonds en een Multilateraal Verrekeningssysteem inhoudt. Het kapitaal van het Europees Fonds zal bestaan uit het stamkapitaal van de E.B.U., aangevuld met contributies van de O.E.E.S.-landen. Het zal maximaal \$ 600 mln bedragen.

In onderstaand schema worden beide betalingssystemen, met elkaar geconfronteerd.

	E.B.U.	E.M.O. ¹⁾
Verplichte verrekening van	uitsluitend bilaterale saldi	a) bilaterale saldi ²⁾ b) interfinancierings-saldi luidende in valuta van crediteur
Op verzoek van crediteur verrekening van	—	c) overige saldi luidende in valuta van debiteur
Tegen koers	a pari	a) in het bilaterale accord opgenomen verrekeningskoers b) de hoogste koers ³⁾ in dollars c) de laagste koers in dollars ³⁾
Berekening van netto saldi uitgedrukt in	rekeneenheden	dollars
waarna afrekening in	goud	dollars
crediet tot maximaal één maand	automatisch en onbeperkt	automatisch maar beperkt tot a) swing van bilateraal accord b) 10 pCt van E.B.U.-quotum c) in beginsel geen beperking
Langer crediet	automatisch maar beperkt tot de helft van E.B.U.-quotum, geen tijdslimiet	niet automatisch te verlenen door Europees Fonds voor maximaal 2 jaren
Garantie	voor 50 pCt tot 31-7-'55 voor 75 pCt na 1-8-1955	voor 100 pCt, voor zover vorderingen van Europees Fonds uit hoofde van in gebreke blijven van debiteuren \$ 50 mln niet overtreffen; daarboven 0 pCt
Agent	Bank voor Internationale Betalingen	Bank voor Internationale Betalingen

¹⁾ De met a, b, en c aangeduide regels staan resp. met elkaar in verband.

²⁾ Bilaterale betalingsaccorden mogen worden afgesloten mits genotificeerd aan de O.E.E.S.

³⁾ Jeder deelnemend land is verplicht een koersverklaring af te leggen, welke inhoudt, dat de koers slechts binnen bepaalde marges zal fluctueren. Om verrekening in het systeem mogelijk te maken moeten in ieder geval een hoogste en een laagste dollarkoers worden aangegeven.

De Europese Monetaire Overeenkomst is ontstaan uit de wens van bepaalde landen om te gelegener tijd tot herstel van de convertibiliteit van hun valuta te kunnen overgaan, zonder dat daarmee de in de O.E.E.S. gekristalliseerde Europese samenwerking op handels- en betalingsgebied te niet zou worden gedaan. Of het systeem aan dit doel zal beantwoorden, is nog niet met zekerheid te zeggen, vooral niet omdat de omvang van de door de verschillende landen te verklaren koersmarges nog niet bekend is, waardoor een geheimzinnig waas over het gehele stelsel wordt gelegd.

Ondertussen blijft het E.B.U.-accord voorlopig nog van kracht. De vermindering van het credietpercentage van 50 tot 25 betekent reeds een benadering van het volledig convertibele stadium, waardoor het de verschillende landen wordt mogelijk gemaakt zich hieraan reeds enigszins aan te passen.

Na de daling van de Britse monetaire reserves met \$ 136 mln in één maand-tijds zullen vooral de Engelse monetaire autoriteiten de E.B.U. voorlopig wel trouw willen blijven, zodat de overgang van de E.B.U. naar de E.M.O. nog wel enige tijd op zich zal laten wachten.

BOEKBESPREKING

Wyt's Digest of Dutch shipping and shipbuilding 1955, published by „Dagblad Scheepvaart”, Rotterdam, 316 blz., f 17.

„Het „Dagblad Scheepvaart” heeft de goede gedachte gehad een gedetailleerd jaaroverzicht van onze nationale scheepvaart en scheepsbouw het licht te doen zien. Dit door de Drukkerij M. Wyt & Zonen N.V. zeer verzorgde jaarboek bevat een aantal lezenswaardige bijdragen, welke tezamen een zeer overzichtelijk geheel vormen en een goed beeld geven van deze beide voor onze nationale economie zo belangrijke welvaartsbronnen.

Verskillende aspecten worden door ter zake alleszins deskundigen belicht. Uiteraard leent het ene onderwerp zich beter voor een boeiende beschrijving dan het andere. Zo trof mij de bijdrage van de heer John Mann, die een stylistisch voortreffelijk geslaagd en door bondigheid uitmuntend artikel aan de wereldscheepvaart in 1954 wijdde. Boeiend is ook de beschouwing van de heer A. Warnderink Vinke, gewijd aan de walvisvaart onder Nederlandse vlag, terwijl de bijdrage van de heer J. Olyslager, die onze nationale lijnvaart belicht, eveneens zeer lezenswaardig is. Uitvoerig behandelt de heer P. E. Beck de ontwikkeling en groei der zich constant uitbreidende kustvaart, terwijl de heer J. Hudig Dzn een duidelijk beeld geeft van Nederlands tankvaart en er op wijst hoe zeer ons particulier rederijbedrijf bij de ontwikkeling van dit voor de scheepvaart zo belangrijk facet bij Noorwegen ten achter is gebleven.

De vooraanstaande plaats, welke L. Smit & Co's Internationale Sleepdienst op zijn bijzonder terrein, het in veilige haven brengen van in nood verkerende schepen en het over grote afstanden slepen van baggermolens, droogdokken etc. inneemt, wordt duidelijk belicht door de heer Murk Lels. De ogenschijnlijk summier opsomming van de in het afgelopen jaar uitgevoerde slepen geeft nochtans een duidelijk beeld van de wel zeer bijzondere prestaties onzer terecht internationaal vermaarde zee-slepers! De betekenis van onze nationale scheepsbouw wordt, mede door tal van cijfers, door de heer J. Hupkes aangetoond, terwijl bijdragen van de heren W. L. de Vries, J. M. Galavazi, Mr J. J. Kamp en J. A. Pieterse van Wijk resp. de betrekkingen tussen Regering en scheepvaart, de Rijnvaart onder Nederlandse vlag, zee-verzekering en algemene vrachtwagen belichten.

Verlucht door tal van geslaagde foto's en voorzien van een gedetailleerd overzicht van alle in 1954 gereed gekomen schepen onder Nederlandse vlag, is dit jaarboek ongetwijfeld een aanwinst voor degenen die zich voor deze materie interesseren. Het ligt in de bedoeling een dergelijk werk voortaan ieder jaar te doen verschijnen. Een enkele opmerking moge worden gemaakt. Terecht heeft de uitgeefster het boek in de Engelse taal het licht doen zien. Niet alle bijdragen voldoen echter aan de eisen die de critische Engelse lezer aan de vaardigheid, waarmee de auteurs zich in deze taal uitdrukken, zal stellen. Wellicht wordt ook aan dit niet onbelangrijk aspect in volgende edities speciale aandacht geschonken.

Rotterdam.

C. VERMEY.

AANTEKENING

Het steenkolenverbruik in België ¹⁾

De wereldproductie van steenkolen neemt, vergeleken met die van andere energiebronnen, slechts weinig toe. Van 1913 tot 1953 bedroeg de stijging van de steenkolen-

¹⁾ Verkorte weergave van een artikel in het „Maandschrift van de Algemene Directie van Algemene Studiën en Documentatie”, Mei 1955.

productie slechts 22 pCt, die van andere energiebronnen — waarbij niet zijn gerekend de in sommige gebieden der wereld gebruikte brandstoffen, zoals hout, mest en afvalproducten van de landbouw — is gedurende dezelfde periode vertienvoudigd. Het aandeel van steenkolen in het totale verbruik van commerciële energie is dan ook van 87 pCt in 1913 teruggelopen tot 45 pCt in 1953.

Wereldproductie van commerciële energie

(in mln tonnen steenkoolequivalent)

Jaar	Steenkolen	Bruinkolen	Ruwe petroleum	Aardgas	Waterkracht	Totaal
1913	1.220	51	77	21	35	1.404
1929	1.326	88	296	70	103	1.883
1937	1.297	99	407	97	123	2.023
1953	1.489	187	998	401	245	3.320

(in pCt van het totale verbruik)

Jaar	Steenkolen	Bruinkolen	Ruwe petroleum	Aardgas	Waterkracht	Totaal
1913	86,9	3,6	5,5	1,5	2,5	100,0
1929	70,4	4,7	15,7	3,7	5,5	100,0
1937	64,1	4,9	20,1	4,8	6,1	100,0
1953	44,8	5,6	30,1	12,1	7,4	100,0

De landen, die lid zijn van de E.G.K.S., hebben, hoewel het totale energieverbruik met 18 pCt toenam, in 1953 minder steenkolen verbruikt dan in 1929. In de Belgisch-Luxemburgse Economische Unie was in 1953 niet alleen het steenkolenverbruik t.o.v. 1929 en 1937 teruggelopen, doch eveneens het totale verbruik aan energie. De oorzaken dezer ontwikkeling, die in onderstaande tabel wordt geïllustreerd, liggen voor de hand. In de eerste plaats heeft de technische vooruitgang een veel geringer verbruik aan steenkolen per aangewende energie-eenheid mogelijk gemaakt en in de tweede plaats wordt steeds meer een beroep op steenkolenvervangende energiebronnen gedaan. De inkrimping van de vraag naar steenkolen als energiebron als gevolg van deze factoren, is echter gepaard gegaan met een toenemend verbruik er van als grondstof, als uitvloeisel van de toenemende vraag naar cokes door de hoogovens en naar bijproducten door de chemische nijverheid. Uiteraard hebben de prijsverhoudingen tussen steenkolen en de valorisatie- of de substitutieproducten, evenals het prijspeil van de kostenfactor arbeid, een belangrijke rol gespeeld. Met name in België hebben de hoge prijs voor steenkolen en de dure arbeidskrachten, vooral daar, waar steenkolen worden aangewend als energiebron voor nijverheid en vervoer, een ernstige weerslag op het steenkolenverbruik uitgeoefend.

Bruto verbruik van steenkolen en andere energiebronnen in de B.L.E.U. en de E.G.K.S.

Jaar	B. L. E. U.			E. G. K. S.		
	Steenkolen	Bruinkolen, vloeibare brandstoffen, aardgas, waterkracht	Totaal	Steenkolen	Bruinkolen, vloeibare brandstoffen, aardgas, waterkracht	Totaal
(in mln tonnen steenkoolequivalent)						
1929 a)	37,2	0,6	37,8	50,8		295,3
1937 a)	33,6	1,1	34,7	232,9	67,1	300,0
1953	28,8	4,3	33,1	235,8	112,1	347,9
(in pCt van het totale energieverbruik)						
1929 a)	98,4	1,6	100,0	82,8	17,2	100,0
1937 a)	96,8	3,2	100,0	77,6	22,4	100,0
1953	87,0	13,0	100,0	67,8	32,2	100,0

a) Gedeeltelijk geraamd.

De ontwikkeling van het energieverbruik in België is samengevat in onderstaande tabel, die de energiebalansen voor 1949 en 1953 weergeeft.

Energiebalans voor 1949 en 1953 a)

Verbruikssectoren	Energievormen (10 ¹² kcal.)					In pCt van het totale verbruik
	Brandstoffen			Elec-trische energie	Totaal	
	Vaste	Vloeibare	Gas-vormige			
1949						
Vervoer	13,50	7,60	—	0,26	21,36	24,4
IJzer- en staalnijverheid	3,16 b)	1,10	5,33 c)	0,91	10,50	12,0
Andere industrieën	43,63	4,90	2,37	4,74	55,64	63,6
Totaal	60,29	13,60	7,70	5,91	87,50	100,0
In pCt van het totaal ..	68,9	15,5	8,8	6,8	100,0	—
1953						
Vervoer	12,05	12,05	—	0,30	24,40	30,4
IJzer- en staalnijverheid	2,37 b)	1,63	6,65 c)	1,36	12,01	15,0
Andere industrieën	25,48	10,80	2,27	5,35	43,90	54,6
Totaal	39,90	24,48	8,92	7,01	80,31	100,0
In pCt van het totaal ..	49,7	30,5	10,2	9,6	100,0	—

a) Direct verbruik.

b) Zonder het cokesverbruik door de ijzer- en staalnijverheid.

c) Met inbegrip van de teruggewonnen afvalgassen.

Uit deze gegevens blijkt dat het directe verbruik van vaste brandstoffen met 34 pCt is afgenomen tot nog slechts 50 pCt van het totale energieverbruik tegen 69 pCt in 1949. De aanwending van vloeibare brandstoffen is daarentegen met 80 pCt toegenomen, evenals, doch in mindere mate, het verbruik van electriciteit en gas, waarvan de toeneming resp. 19 en 16 pCt bedroeg. Tegenover de groei van de industriële activiteit, die van 1949 tot 1953 op 20 pCt mag worden geschat, staat een daling met 15 pCt van het directe steenkolenverbruik en met 31 pCt van de aanwending van cokes buiten de hoogovens. Het gasverbruik is daarentegen met 22 pCt gestegen, terwijl 39 pCt meer electriciteit werd afgenomen en het zichtbaar verbruik van vloeibare brandstoffen met 107 pCt toenam.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Gezien de situatie op de geldmarkt blijft de belangstelling voor afname van schatkistpapier bij het Rijk groot. Volgens de laatste staat van de stand van het schatkistpapier per 8 Augustus jl. werd in de week van 1-8 Augustus in totaal f 90 mln van de Agent afgenomen, waarvan slechts een zeer klein deel jaarpromessen (nl. f 6 mln) en dus hoofdzakelijk biljetten, waarbij men wel grotendeels aan 5-jaarspapier mag denken. Ook gedurende de verslagweek bleef de belangstelling groot, waarbij het jaarspapier weer iets meer werd gevraagd.

De Weekstaat van De Nederlandsche Bank per 8 Augustus toont weer een inkrimping van de bankbiljetten-circulatie, die zich waarschijnlijk de daarop volgende week heeft voortgezet. De saldi van de banken bij De Nederlandsche Bank blijven ruim boven de verplichte kasreserves, mogelijk mede in verband met belastingbetalingen.

De discountmarkt was vrij stil; callgeld onveranderd $\frac{1}{2}$ pCt.

De kapitaalmarkt.

De internationale monetaire situatie, met name in de Verenigde Staten en Engeland, heeft op de Amsterdamse Beurs slechts weinig invloed. De kalme (vacantie-)stem-

ming, die al enige tijd heerst, maskeerde per saldo ook het beeld van de verslagweek: men zie maar naar onderstaande tabel van indexcijfers en koersen. Het enige markante bij deze indices is de stijging voor de Indonesische fondsen.

Het nieuws van de voorgestelde wijziging in de Beleggingswet, dat in de vorige rubriek nog werd vermeld, is in het algemeen erg kalm ontvangen. Schattingen omtrent het bedrag, dat hiermede in de markt zou komen, bewegen zich rond de f 500 mln. Vergeleken met de stijging van de koerswaarde van gewone aandelen, genoteerd aan de Beurs te Amsterdam, over Juli met meer dan f 1 mrd is dit bedrag dus vrij bescheiden.

Dezer dagen publiceerde het C.B.S. een nieuwe koerswaarde-index van alle op de Amsterdamse effectenbeurs officieel genoteerde gewone aandelen. De invloed van in een bepaalde maand plaats gehad hebbende kapitaalmutaties is hierbij geëlimineerd. Zodoende geven deze cijfers een vrij juiste waardering van het aandelenbezit van maand op maand. Wij laten, teneinde de grote lijnen te illustreren, hieronder enkele indices volgen:

Beurswaarde-index aandelen

1953 = 100

Gemiddeld 1951	94	Januari 1955	182
Gemiddeld 1952	90	Februari 1955	189
Gemiddeld 1953	100	Maart 1955	199
Gemiddeld 1954	148	April 1955	202
Januari 1954	112	Mei 1955	200
April 1954	132	Juni 1955	208
Juli 1954	148	Juli 1955	223
October 1954	170		

Op de obligatiemarkt was de stemming vrij kalm, als men tenminste het vele malen overtekenen van de Wereldbankemissie thans als een normaal verschijnsel gaat beschouwen. De koersen der meeste obligaties tonen een geringe tendentie tot dalen, hetgeen er op wijst, dat het internationaal verschijnsel der discontoverhoging etc. toch ook hier te lande de rentetarieven niet geheel onberoerd laat.

Aand. indexcijfers (1953 = 100) . 5 Aug. 1955 12 Aug. 1955

Algemeen	220,6	221,5
Internat. concerns	280,6	282,3
Industrie	172,4	170,4
Scheepvaart	170,6	169,9
Banken	157,8	155,5
Indon. aand.	161,6	168,6

Aandelen

Kon. Petroleum	634%	638
Unilever	468%	468
Phillips	449	451%
A.K.U.	349½	356
Kon. N. Hoogovens	348½	343½
Van Gelder Zn	330	326
H.A.L.	234	236½
Amsterd. Rubber	147½	148%
H.V.A.	155½	161

Staatsfondsen

2½ pCt N.W.S.	79%	80
3-3½ pCt 1947	100%	100%
3 pCt Grootboek 1946	99%	99%
3 pCt Dollarlening	98%	98%

Diverse obligaties

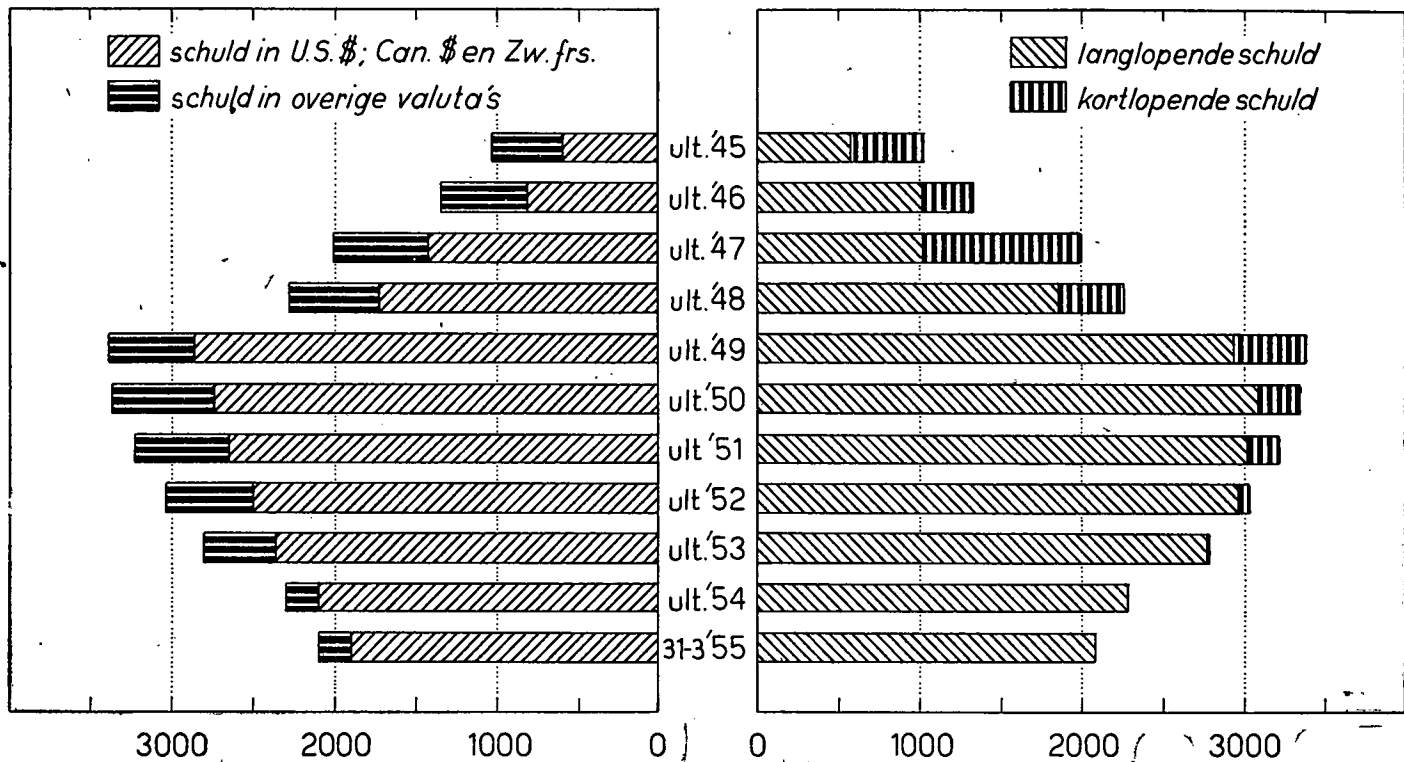
3½ pCt Gem. R'dam 1937 VI ...	101%	101%
3½ pCt Bk v. Ned. Gem. 1954 II/III	100	99½/10
3½ pCt Phillips 1948	102%	102½
3½ pCt Westl. Hyp. Bank	100	99%

J. WILLEMS.

GRAFIEKEN

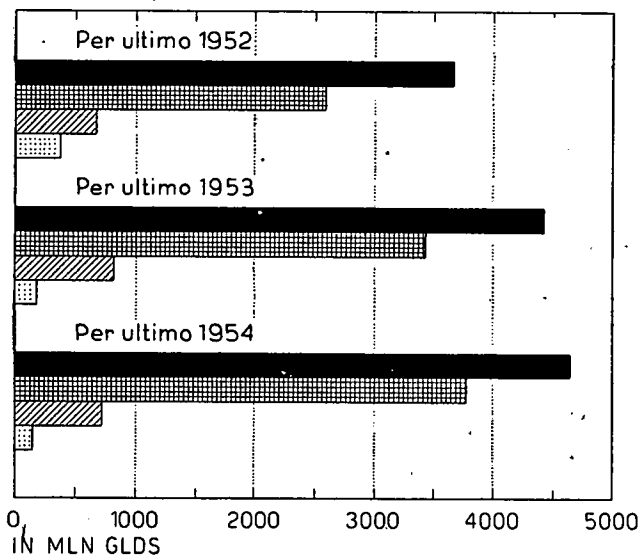
GRAFIEK VI

Buitenlandse Nationale schuld in miljoenen guldens

GRAFIEK V

Goud- en deviezenreserves van de Nederlandse Bank

Totale goud- en deviezenreserves
 Goud en alg. convertibele valuta's
 E.B.U. crediet en valuta's
 Niet convertibele valuta's

Abonneert U op E.S.B.

STATISTIEKEN

DE NEDERLANDSCHE BANK
(Voornaamste posten in duizenden guldens)

Data	Munt en Muntmateriaal	Vorderingen en geldswaardige papieren, luidende in buitenlandse geldeensoorten	Buitenlandse betaal-middelen	Vorderingen in guldens, voortvloeiende uit betalings-accorden	Voorschotten in rekening courant
18 Juli 1955	3.072.352	1.524.349	728	199.516	33.152
25 Juli 1955	3.072.971	1.545.649	517	177.143	25.864
1 Aug. 1955	3.073.933	1.530.084	407	193.883	28.907
8 Aug. 1955	3.074.168	1.544.763	400	205.793	27.013
15 Aug. 1955	3.074.908	1.473.776	256	198.937	24.425

Data	Bankbiljetten in omloop	Saldo in rekening courant				
		Totaal	's Rijks Schatkist	's Rijks Schatkist bijzondere rekening	Saldo voortvloeiende uit betalings-accorden	Andere saldi van niet-inge-zetenen
18 Juli 1955	3.658.330	1.694.292	504.370	534.357	73.640	21.126
25 Juli 1955	3.727.687	1.609.524	235.863	534.357	85.937	20.727
1 Aug. 1955	3.771.941	1.572.337	222.122	521.160	101.966	20.027
8 Aug. 1955	3.694.117	1.674.412	351.174	521.160	113.880	19.943
15 Aug. 1955	3.667.870	1.619.923	409.836	513.845	64.572	21.242

IN- EN UITVOER VAN NEDERLAND¹⁾
(waarde in miljoenen guldens)

Jaar	Invoer		Uitvoer		Dekkingspercentage	
	Juni	Jan.-Juni ²⁾	Juni	Jan.-Juni ²⁾	Juni	Jan.-Juni ²⁾
1938	122	120	83	85	68	71
1952	704	729	632	680	90	93
1953	772	708	637	646	83	91
1954	878	840	732	724	83	86
1955	1028	981	867	799	84	81

¹⁾ Bron: C.B.S.
²⁾ Maandgemiddelden.

beschikbare krachten

Economisch Drs

32 jaar, gehuwd, bank- en onderwijservaring, b. z. a. voor sociaal werk of research, Br. onder no. E.-S.B. 33-1, Bur. v. d. Blad, Postbus 42, Schiedam.

vacatures

Bij een middelgrote fabriek in de levensmiddelen-branche is plaats voor een

jong bedrijfseconoom

Deze zal tot taak krijgen het aanpassen van de administratie aan de eisen die in een vooruitstrevend industrieel bedrijf worden gesteld, terwijl hij na verloop van tijd de Directie moet kunnen adviseren bij het financiële beleid van de onderneming.

Hoewel academische vorming niet strikt noodzakelijk is, zullen hoge eisen worden gesteld aan het niveau van de te benoemen functionaris.

Uitvoerige sollicitaties, welke strikt vertrouwelijk worden behandeld, met volledige inlichtingen en onder opgave van verlangd salaris onder no. E.-S.B. 33-2, Bur. v. d. Blad, Postbus 42, Schiedam.

WERKLOOSHEID IN NEDERLAND ¹⁾ 2)

Maand	Totaal aantal werklozen ³⁾	waarvan		
		nijverheid	landbouw	losse arbeiders
30 Juni 1954	41.500	10.700	4.400	8.500
31 Juli 1954	45.100	13.800	4.800	8.700
31 Aug. 1954	42.200	12.700	3.100	8.400
30 Sept. 1954	37.500	10.000	1.400	6.800
30 Oct. 1954	38.100	10.500	1.500	6.700
30 Nov. 1954	45.100	15.700	5.800	9.400
31 Dec. 1954	67.000	24.000	13.100	13.300
31 Jan. 1955	82.600	25.800	17.600	15.400
28 Febr. 1955	70.400	21.100	14.500	13.600
31 Maart 1955	51.000	14.200	7.500	10.400
30 April 1955	35.000	8.100	3.700	7.300
31 Mei 1955	29.800	6.900	3.700	6.400
30 Juni 1955	26.400	6.300	2.800	5.600

¹⁾ Ontleend aan het Statistisch Bulletin van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

²⁾ Gegevens van arbeidsbureaux; afgerond op honderdtallen.

³⁾ Inclusief personen, die tewerkgesteld waren op Sociale Werkvoorzieningsobjecten voor hand- en hoofdarbeiders.

NATIONALE BANK VAN BELGIË

(Voornaamste posten in miljoenen francs)

Data	Goudvoorraad	Tegood op het buitenland	Vorderingen op het buitenland i.v.m. betalingsaccorden	Handelspapier op België en overheidseffecten	Voorschotten overheidsfondsen
30 Juni 1955	41.936	1.799	10.128	16.925	970
7 Juli 1955	42.236	1.821	10.237	17.935	298
14 Juli 1955	42.236	1.494	10.344	18.397	298
20 Juli 1955	42.236	1.658	10.022	17.858	265
28 Juli 1955	42.236	1.631	10.296	17.761	228
4 Aug. 1955	42.236	1.953	10.372	17.902	284

Data	Deel- en pasmunt	Bankbiljetten in omloop	Rekening-courant saldi				Verbindtissen t.o. het buitenland i.v.m. betalingsaccorden	
			Schatkist gewone rek.	rek. Acc. Econ. Sam.w.	Banken in het buitenland	Diverse rekeningen courant	E.B.U.-landen	Andere
30 Juni 1955	720	105.269	6	68	309	1.888	266	496
7 Juli 1955	688	106.402	2	68	218	1.277	422	513
14 Juli 1955	681	106.501	7	68	222	1.370	544	535
21 Juli 1955	686	105.938	2	68	229	1.099	408	573
28 Juli 1955	696	105.806	6	68	229	1.336	473	617
4 Aug. 1955	698	106.755	7	68	200	983	484	624

BANK INDONESIA

(Voornaamste posten in duizenden rupiah's)

Data	Munt, muntmat. goud en zilver in conv. valuta en vorderingen in goud op de Regering	Vorderingen in vreemd courant betaalbaar	Devezenfonds valutarekening	Disconto's en voorschotten op onderpand betaalbaar in eigen courant	Voorschotten aan de Regering v. d. Rep. Indon.
29 Juni 1955	953.053	412.869	1.620.580	333.972	5.959.479
6 Juli 1955	953.053	410.315	1.503.741	353.376	5.989.091
13 Juli 1955	953.053	411.309	1.532.802	347.330	6.050.761
20 Juli 1955	953.053	386.923	1.518.305	365.620	6.037.450
27 Juli 1955	953.053	352.558	1.552.974	389.717	5.921.979
3 Aug. 1955	953.053	375.158	1.582.609	386.970	5.846.477

Data	Bankbiljetten in omloop	Devezenfonds buitenlandse passiva	Rekening courant saldi v/d Reg. v/d Rep. Indon.		Van anderen
			Bijzondere rekening inzake de E.C.A. hulp		
29 Juni 1955	8.278.162	1.716.783	494.868		2.169.160
6 Juli 1955	8.167.332	1.625.072	494.868		2.211.229
13 Juli 1955	8.191.395	1.679.720	494.868		2.224.544
20 Juli 1955	8.253.451	1.707.412	494.868		2.048.578
27 Juli 1955	8.203.477	1.708.816	494.868		2.022.572
3 Aug. 1955	8.197.428	1.719.297	494.868		2.069.673

PRIJSINDEXCIJFERS VAN HET LEVENSONDERHOUD VAN GEZINNEN VAN HAND- EN HOOFDARBEIDERS ¹⁾ 2)

1951 = 100

Aard der gezinsuitgaven	Wegingsfactor (% van totale gezinsuitgaven in 1951)	1952						1953		1954		1955	
		1952	1953	1954	Apr. 1955	Mei 1955	Juni 1955	1952	1953	1954	Apr. 1955	Mei 1955	Juni 1955
I Voeding, w.o.:	361,4	103	104	108	109	109	112	103	104	108	109	109	112
Brood, gebak en grutterswaren	72,4	110	112	112	113	113	113	113	113	113	113	113	113
Aardappelen, groenten en fruit	55,5	99	101	113	103	106	123	103	103	106	106	106	123
Suiker, kol. waren en dranken	64,7	103	103	110	112	111	109	103	103	110	112	111	109
Vlees, vleeswaren en vis	62,1	107	102	104	103	104	105	105	105	102	104	103	104
Oliën en vetten	40,7	95	90	88	82	82	82	82	82	82	82	82	82
Zuivelprod. (excl. roomboter)	66,0	103	107	113	126	125	126	103	107	113	126	125	126
II Roken	26,4	99	98	98	98	98	98	99	98	98	98	98	98
III Woning, w.o.:	209,4	102	102	111	113	113	113	102	102	111	113	113	113
Huur, water, onderhoud woning	79,1	100	101	120	120	120	120	100	101	120	120	120	120
Woninginrichting en huusraad	72,6	97	94	98	99	99	100	97	94	98	99	99	100
Verwarming en verlichting	57,7	111	112	115	120	120	120	111	112	115	120	120	120
IV Kleding en schoeisel, w.o.:	129,7	87	86	87	87	87	87	87	86	87	87	87	87
Kleding	102,2	87	85	86	87	87	87	87	85	86	87	87	87
Schoeisel	27,5	88	88	88	89	89	90	88	88	88	89	89	90
V Hygiënische en medische zorg, w.o.:	62,2	105	103	110	111	111	111	105	103	110	111	111	111
Reiniging en huish. hulp	20,1	99	94	97	98	98	99	99	94	97	98	98	99
Persoonlijke en gezondheidszorg	42,1	108	108	116	117	117	117	108	108	116	117	117	117
VI Ontwikkeling en ontspanning w.o.:	91,3	103	102	101	103	103	103	103	101	102	101	103	103
Ontwikkeling, ontspanning, verenig., verkeer	57,4	103	101	98	99	100	100	103	101	98	99	100	100
	33,9	103	104	106	108	108	108	103	104	106	108	108	108
VII Verzekeringen, belastingen, sociale verplichtingen e.d.	119,6	104	107	105	107	107	109	104	107	105	107	107	109
Totaal, exclusief belastingen	967,1	101	101	105	106	107	108	101	101	105	106	107	108
Totaal, inclusief belastingen	1.000,0	101	101	105	106	106	107	101	101	105	106	106	107

¹⁾ Bron: Statistisch Bulletin van het C.B.S.

²⁾ Berekend als gewogen gemiddelde van vier prijsindexcijfers van het levensonderhoud, nl. die voor Amsterdam, 's-Gravenhage en Rotterdam en dat van 18 gemeenten, t.w. Alphen a/d Rijn, Arnhem, Bergen op Zoom, Dongen, Dordrecht, Eindhoven, Enschede, Gouda, Groningen, Haarlem, Heerlen, Hilversum, Leeuwarden, Middelburg, Tilburg, Utrecht, Zaandam en Zwolle. De indexcijfers geven de, t.g.v. de prijsbeweging, optredende veranderingen aan in de uitgaven, in 1951 gedaan door gezinnen van hand- en hoofdarbeiders met een bruto-inkomen in dat jaar van f 3.000 tot f 5.000 en bestaande uit vier personen.

Advertentie-opdrachten

voor het volgende nummer dienen uiterlijk 23 Aug. v.m. in het bezit te zijn van de Advertentie-afd. E.-S.B., Postbus 42, Schiedam.
Tel. 69300; Toestel 1 of 3